

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Denisa Zedníková

**Kyberšikana učitelů na základních a středních
školách**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 20. 4. 2016

.....

Denisa Zedníková

Děkuji panu PhDr. Renému Szotkowskému, Ph.D. za cenné rady a připomínky vztahující se k bakalářské práci. Dále oceňuji spolupráci všech učitelů, jež se zapojili do realizovaného průzkumu, a tím mi poskytli podklady ke zpracování empirické části práce. V neposlední řadě chci poděkovat mým rodičům za veškerou podporu při studiu na vysoké škole.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Denisa Zedníková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. René Szotkowski, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Kyberšikana učitelů na základních a středních školách
Název v angličtině:	Cyberbullying of the teachers at primary and secondary schools
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na kyberšikanu učitelů na základních a středních školách. Hlavním cílem práce je zjistit, zda se učitelé vybraných základních škol a středních škol ve Zlíně stali oběťmi kyberšikany. V teoretické části práce jsou vymezeny stěžejní pojmy jako šikana, učitelská profese a především kyberšikana, včetně jejího řešení a preventivních opatření. Praktická část práce navazuje na teoretické vstupy a je realizována prostřednictvím dotazníkového šetření.
Klíčová slova:	Kyberšikana, šikana, kyberšikana učitele, učitel, školní kázeň
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis is focused on cyberbullying of teachers at primary and secondary schools. The main aim of the thesis is to determine whether the teachers from the selected primary and secondary schools in Zlin have become victims of cyberbullying. The theoretical part defines fundamental concepts such as bullying, teaching profession, and especially cyberbullying including its solutions and preventive measures. The practical part follows the theoretical inputs. It is executed via a questionnaire survey.
Klíčová slova v angličtině:	Cyberbullying, bullying, cyberbullying of teachers, teacher, school discipline
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Průvodní dopis Příloha č. 2: Dotazník
Rozsah práce:	56
Jazyk práce:	Čeština

OBSAH

ÚVOD	1
TEORETICKÁ ČÁST	3
1 Vymezení kyberšikany	4
1.1 Sociálně patologické jevy a rizikové chování.....	4
1.2 Šikana a kyberšikana	5
1.3 Komparace kyberšikany s tradiční šikanou	9
1.3.1 Místo a čas	9
1.3.2 Aktéři	10
1.3.3 Diagnostika.....	10
1.4 Projevy a prostředky kyberšikany.....	11
2 Učitel jako nejdůležitější článek výchovně-vzdělávacího procesu	14
2.1 Vymezení termínu učitel.....	14
2.2 Vývoj profesní dráhy učitele.....	15
2.3 Autorita	16
2.4 Kázeň	17
2.4.1 Školní řád.....	18
3 Kyberšikana učitelů.....	19
3.1 Příčiny kyberšikanování učitelů.....	20
3.2 Konkrétní případy kyberšikany učitele v České republice	21
3.3 Dopady útoků kyberšikany	22
4 Řešení a prevence kyberšikany učitele	24
4.1 Řešení kyberšikany	24
4.1.1 Legislativní zakotvení kyberšikany v ČR.....	26
4.2 Prevence kyberšikany	26
PRAKTICKÁ ČÁST	29
5 Zhodnocení dosavadních poznatků.....	30
6 Cíle a výzkumné problémy	32
7 Výběr výzkumného vzorku.....	33
8 Metoda sběru dat.....	34
9 Výsledky průzkumu	35
10 Diskuze.....	46
Závěr	48
SEZNAM ZKRATEK	50

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	51
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	52
SEZNAM PŘÍLOH	56

ÚVOD

Když se podíváme okolo nás, vidíme svět informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT), který nás obklopuje na každém kroku. ICT nám přináší spoustu pozitiv, dokáží obohatit, zrychlit a ulehčit náš život. Nesmíme ale zapomínat, že ICT mají i své záporné stránky a rizika. Měli bychom se zamyslet nad tím, že stejně rychle, jako nám mohou pomoci, nám mohou i ublížit. Jedním z rizik ICT může být například Kyberšikana.

Kyberšikanování u dětské populace již odborníci věnovali mnoho pozornosti a vytvořili spoustu preventivních opatření. Já se v mé práci hodlám zaměřit na kyberšikanu směřovanou vůči učitelům. Tomuto případu u nás prozatím nebylo věnováno mnoho výzkumů. Jelikož je dokázáno, že útoky klasické šikany vůči učitelům se odehrály, zajímá mě, zda se šikana přesunula do virtuálního prostředí, jako tomu bylo u dětí. V minulosti se vyskytlo několik případů, kdy byli učitelé kyberšikanováni, jednalo se především o natáčení učitelů na mobilní telefony a následné sdílení videí na internetu. Od té doby se o tomto fenoménu vztaženému na učitele moc nemluvalo, což ale nutně nemusí znamenat, že ke kyberšikaně učitelů dnes již nedochází. Považuji za velmi důležité zabývat se kyberšikanou učitele, jelikož tento jev, stejně jako kterýkoliv jiný nebezpečný komunikační jev ve virtuální realitě, může způsobovat více či méně závažné důsledky.

Pro výběr tématu jsem se rozhodla z důvodu aktuálnosti. Učitelé se stávají oběťmi rizikového chování dětí, rodičů nebo kolegů a v budoucnu tomu podle mého názoru nebude jinak. Dalším důvodem při volbě tématu byla exkluzivita tématu. Jak jsem zmínila výše, daný jev se u nás považuje stále za nový fenomén, který u nás prozatím nebyl dostatečně prozkoumán.

Hlavním cílem práce je zjistit zda se učitelé vybraných základních a středních škol ve Zlíně stali oběťmi kyberšikany. Hlavní cíl práce je naplňován prostřednictvím teoretických a praktických dílčích cílů.

Teoretické dílčí cíle:

- Vymezit kyberšikanu a začlenit ji do vyšších subsystémů.
- Srovnat kyberšikanu se šikanou tradiční.
- Popsat teoretické vstupy učitelské profese.
- Teoreticky vymezit důvody, které vedou ke kyberšikanování, a důsledky, které se s kyberšikanou pojí.

- Popsat konkrétní případy kyberšikany učitele.
- Vymezit možnosti řešení kyberšikany ve školním prostředí.
- Popsat možnosti prevence kyberšikany učitele.

Praktické dílčí cíle:

- Popsat aktuální stav řešené problematiky vztahující se ke kyberšikaně učitelů.
- Zjistit nejčastější formy kyberšikany učitelů na vybraných základních a středních školách ve Zlíně.
- Zjistit nejvíce využívané komunikační platformy ke kyberšikanování učitelů na vybraných základních a středních školách ve Zlíně.
- Zjistit reakce učitelů vybraných základních a středních škole ve Zlíně na útoky elektronické šikany.
- Zjistit dopady, jež má elektronická šikana na učitele vybraných základních a středních škol ve Zlíně.

Práce je rozdělena na část teoretickou, ve které najdeme 4 kapitoly, 13 podkapitol, 5 oddílů, a část praktickou (empirickou), jež obsahuje 6 kapitol.

První kapitola vymezuje termín kyberšikana, zařazuje jej do systému sociálně patologických jevů a dává jej do souvislosti s tradiční šikanou, ze které se kyberšikana vyvinula. Jsou zde definovány i projevy, které řadíme mezi kyberšikanu, a také prostředky prostřednictvím kterých jsou útoky realizovány. **Ve druhé** kapitole jsou popisovány teoretické vstupy pro kapitolu následující. Pozornost je věnována především učitelů a institutům autority a kázně. **Třetí** kapitola se věnuje samému jádru práce a to kyberšikaně učitelů. Prezентuje výsledky některých zahraničních výzkumů, dále se věnuje příčinám elektronické šikany směřované vůči učitelů. Pro názornou ilustraci útoků uvádíme ve třetí kapitole konkrétní případy, jež se odehrály na našem území. Pro pochopení závažnosti elektronické šikany popisujeme na konci třetí kapitoly důsledky, které mohou útoky způsobovat. **Čtvrtá** kapitola práce je zaměřena na postupy při řešení útoků kyberšikanování a v neposlední řadě se věnujeme také prevenci z hlediska tří různých aktérů (jedince, školy a státu). **Následující** kapitoly popisují zhodnocení dosavadních poznatků o daném tématu, charakterizují průzkumné šetření a sumarizují jeho výsledky.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení kyberšikany

V první kapitole se zaměříme na vymezení pojmu kyberšikana, jelikož je to stěžejní pojem pro celou bakalářskou práci. V dané kapitole se budeme zabývat zařazením jevu do systému sociálně patologických jevů. Přiblížíme jev, ze kterého se kyberšikana vyvinula a zdůrazníme jejich provázanost. Šikaně v této kapitole bude věnovaná velká pozornost, jelikož z ní kyberšikana pochází. Následně srovnáme co má kyberšikana s tradiční šikanou společného a specifikujeme jejich rozdíly. V dalších podkapitolách se budeme věnovat bližší charakteristice samotné kyberšikany. Popíšeme, jakých forem může kyberšikana nabývat a specifikujeme skrze které prostředky, se útoky odehrávají.

1.1 Sociálně patologické jevy a rizikové chování

Sociálně patologické jevy jsou vymezovány Ondrejkočím (2009) jako jevy, které jsou pro společnost nezdravé, nenormální a pro společnost všeobecně společensky nežádoucí. Projevují se porušováním sociálních, morálních ale také právních norem ve společnosti. Negativní důsledky sociálně patologických jevů se postihují jedince po stránce psychické i fyzické, jeho širší okolí, ale také ovlivňují celou společnost (Štefunková 2015).

Sociálně patologické jevy ve školském prostředí vymezilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) ve Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012 jako:

- Záškoláctví;
- Šikana a násilí;
- Kriminalita, delikvence a vandalismus;
- Rasismus a xenofobie;
- Užívání návykových látek (tabák, alkohol, psychotropní omamné látky);
- Závislosti (politický, náboženský extrémismus, gambling, netolismus);
- Poruchy příjmu potravy (bulimie, anorexie);
- Domácí násilí, týrání a zneužívání dětí (včetně sexuálního zneužívání);
- Ohrožování výchovy mládeže (MŠMT 2009).

V posledních letech byl pojem sociálně patologické jevy postupně nahrazen termínem rizikové chování. Tato změna se promítla například ve změně názvu Strategie prevence

sociálně patologických jevů MŠMT na Strategii prevence rizikového chování u dětí a mládeže (...) pro období 2009 – 2012. Dále tuto změnu můžeme pozorovat v dokumentech MŠMT, nebo i v legislativě, kde již nenajdeme označení sociálně patologické jevy. Mezi důvody proč byl pojem sociální patologie nahrazen, patří jeho přílišný důraz na sociální/skupinovou normu, dále také to, že se jedná o pojem normativně laděný a stigmatizující (Širůčková 2015). Miovský vymezil rizikové chování jako „*chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních a dalších rizik pro jedince a společnost.*“ (Miovský 2010, s. 23)

Za formy rizikového chování považujeme:

- Rizikové zdravotní návyky (závislosti, poruchy potravy, nedostatek či nadměra pohybu);
- Sexuální chování (předčasné započetí pohlavního života, předčasné mateřství, nechráněný pohlavní styk);
- Interpersonální agresivní chování (agrese, šikana, extrémismus);
- Delikventní chování ve vztahu k hmotným majetkům (krádeže, vandalismus);
- Hráčství;
- Rizikové chování ve vztahu ke společenským institucím (záškoláctví, neplnění studijních povinností);
- Rizikové sportovní aktivity (Širůčková 2015).

Miovský rozšiřuje oblast rizikových sportovních aktivit navíc o rizikové chování v dopravě (Miovský 2010).

1.2 Šikana a kyberšikana

Šikana a kyberšikana jsou sociálně patologické jevy, jež jsou spolu velmi spjaté. I když mnoho lidí považuje kyberšikanu za samostatný, nezávislý jev, opak je pravdou. Kyberšikana je novou podobou tradiční šikany. Můžeme ji považovat za další stupeň šikanování, kyberšikana udává tradiční šikaně nový rozměr. Z tohoto důvodu musíme naši pozornost zaměřit také na původní nežádoucí projev chování, na tradiční šikanu. Z předchozí podkapitoly vyplývá, že šikana a jí příbuzná kyberšikana jsou nežádoucími projevy rizikového chování, konkrétně je řadíme do kategorie interpersonální agresivní chování. Oba jevy mohou být propojeny až do té míry, že počáteční šikana se rozvine v kyberšikanu a naopak, nebo mohou probíhat současně.

Šikana pro nás není novým jevem, její projevy se vyskytují ve společnosti od nepaměti. Můžeme se s ní setkat ve všech etapách našeho života, ve kterémkoliv prostředí. Ve většině případů je spojována se školským prostředím, může k ní docházet také v zájmových organizacích, na pracovišti či v rodině. Pro nás bude stěžejní šikana, ke které dochází v prostředí školy. Kolář za šikanu považuje jednání, kdy jeden či žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Zdůrazňuje, že oběť je v pozici, kdy se nemůže agresorovi bránit. Celkově vnímá útoky vůči své osobě jako nepříjemné, ponižující a bolestivé (Kolář 2011, s. 65).

Metodický pokyn MŠMT (2013) k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních Č.j.22294/2013-1 definuje šikanu „*jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.*“

Z uvedených definic vyplývá, že šikana má určité specifické znaky, jež naplňují její skutkovou podstatu. Jedná se o záměrnost a cílenost, opakovanost, bezbrannost oběti, nepříjemnost útoku a nepoměr sil mezi aktéry. Pokud není naplněn jeden z atributů, nemůžeme jednání považovat za šikanu. Tím pádem škádlení, rvačku stejně starých chlapců, ani jednorázový projev agrese nelze označit za šikanování.

Školní šikanování můžeme rozdělit z hlediska aktérů na:

- Šikana mezi žáky;
- Šikana mezi učiteli neboli mobbing, jedná se o šikanování na pracovišti, konkrétně probíhá mezi spolupracovníky;
- Šikana nadřízeného učitele (popř. ředitele) směřovaná vůči podřízeným učitelům, tzv. bossing;
- Šikana podřízeného učitele vůči nadřízenému pracovníkovi (staffing);
- **Šikana učitele prováděna žákem/žáky;**
- Šikana žáka uskutečňovaná učitelem;
- **Šikana učitelů realizována rodiči** (Hollá 2012).

Z uvedených typů školní šikany jsou pro naši práci stěžejní právě dvě vyznačené formy výše.

Kolář (2011) rozdělil průběh školní šikany do 5 stádií. První až třetí stádium považuje za počáteční stádia a zbylé dvě za pokročilé stádia vývoje šikanování.

1. **Zrod ostrakismu** – první stádium ještě není považováno za šikanu, jedná se spíše o hledání potenciální oběti. V průběhu této fáze dochází k tomu, že se jedinec ve skupině necítí dobře. Neuznávaný a neoblíbený jedinec je pomlouván, jsou mu vymyšleny různé přezdívky, či prováděny vtipné legrácky. Agresor využívá mírného a převážně psychického násilí, snaží se zjistit, jak moc je jedinec slabý a co vše si nechá líbit. Ostrakismy se vykytují ve všech skupinách, vždy se najde někdo, koho nemají ostatní v oblibě. Důležité je podchytit, aby se nedošlo k negativnímu vývoji situace.
2. **Fyzická agrese a manipulace** – do druhého stádia se šikana rozvíjí především v období, kdy jsou žáci nejvíce vytížení (období hodnocení) nebo pokud spolu tráví skupina více společného času (tábory, školy v přírodě). V této fázi dochází k navýšení agresivity. Psychická agrese se postupně mění v agresi fyzickou. Jedinci, jež byli v prvním stádiu ostrakizováni, slouží jako hromosvod ostatním ve skupině jako prostředek k odreagování se.
3. **Vytvoření jádra** – předpokladem ke třetímu stádiu je více agresorů ve skupině, ze kterých se utváří jádro. Agresori začínají navzájem systematicky spolupracovat na šikanování nejslabšího članku skupiny. Jedná se o poslední stádium kdy je učitel schopen rozpoznat šikanu ve skupině. Mezi faktory signalizující šikanu řadíme to, že oběť začíná měnit své zvyky (chodí do školy jinou cestou, svačí výhradně na chodbě), zvyšuje se mu absence ve škole, často jí chybí školní pomůcky, dochází ke změně zasedacího pořádku ve třídě atd.
4. **Většina přijímá normy** – dochází k vítězství agresorů, jakkoliv ubližovat oběti je dovoleno, „virus“ je rozšířen i na ostatní ve skupině, členové skupiny přijmou normy agresorů za své, začnou se také chovat krutě k obětem, bez výčitek svědomí, nikdo ze skupiny by neprozradil, co se u nich ve skupině odehrává.
5. **Totalita** – neboli dokonalá šikana, šikanování probíhá v celé skupině, skupina je vedena vůdcem, ten má své poddané (publikum), vůdce má také své otroky (lidé, jež nemají žádné práva).

Kyberšikana je poměrně novým fenoménem, který zaznamenal největšího rozmachu především díky rozvoji informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) (Rogers 2011). Pojem kyberšikana má původ v anglickém slově cyberbullying. V češtině se hojně

využívá také synonym elektronická šikana, kybernetická šikana, počítačová šikana, digitální agrese či šikana online (Vašutová 2010). Jelikož se odborníci prozatím neshodli na jedné ucelené definici, pokusíme se srovnat vymezení pojmu kyberšikana několika různých autorů.

Jednou z prvních osob, zabývajících se kyberšikanou, byl kanadský učitel Bill Belsey. Belsey definuje kyberšikanu jako *„úmyslné opakující se nepřátelské chování ze strany jednotlivců nebo skupiny za účelem ublížit ostatním a zároveň zahrnuje využití informačních a komunikačních technologií (např.: email, mobilní telefon a pager, IM, vytvoření hanlivých webových stránek) (Belsey 2008, In: Šmahaj 2010 s. 44).*

Kolář (2011, s. 83) označuje kyberšikanu jako *„záměrné násilné chování prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilu.“*

Podle Krejčí (2010, s. 3) je kyberšikana označení pro *nebezpečné komunikační jevy, realizované prostřednictvím informačních a komunikačních technologií (např. mobilních telefonů nebo služeb v rámci internetu), jež mají za následek ublížení nebo jiné poškození oběti.*

Kyberšikana je vymezena také zákonem. MŠMT ji označuje v dodatku k Metodickém pokynu k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních jako zneužití ICT za účelem někoho poškodit, či ublížit mu především prostřednictvím mobilního telefonu či internetu (MŠMT 2013).

Všechny výše uvedené definice jsou si velmi podobné. Za nejvíce komplexní definici však považujeme tu, kterou formuloval Bill Belsey, který jakožto jediný vystihl ve své definici všechny podstatné znaky kyberšikany, kterými jsou **záměrnost, opakovanost, účel poškodit** či **ublížit** a **využití ICT** technologií.

Pokud není naplněn některý z atributů definice, jedná se spíše o online obtěžování. Například pokud není agresivita záměrná, pokud oběť nevnímá útoky jako zraňující (škádlení, kyberškádlení), či když nám někdo odešle spoustu emailů s počítačovým virem (Černá 2013). Za projevy kyberšikany taktéž nemůžeme považovat oprávněné kritizování ve virtuálním prostoru, bez použití ponižujících výrazů či nadávek (MŠMT 2013).

Kyberšikanu můžeme rozdělit na kyberšikanu přímou a kyberšikanu nepřímou podle typu agrese pachatele. Při kyberšikaně přímé je oběť konfrontována přímo agresorem. V případě nepřímé kyberšikany (kyberšikana v zastoupení) agresor neublízuje oběti přímo, ale zajistí

například její vyloučení z určité společnosti, nebo nahlásí účet oběti jako závadný, ve snaze zablokovat profil oběti (Černá 2013).

1.3 Komparace kyberšikany s tradiční šikanou

V předchozí podkapitole jsme uvedli, že kyberšikana i šikana jsou spolu silně provázány, často dochází k jejich prolínání. Jedná se o velmi příbuzné jevy, avšak nikoliv stejné. Můžeme mezi nimi najít určité společné vlastnosti, jelikož se ale oba jevy odehrávají v úplně jiném prostředí, převažují spíše atributy odlišnosti.

Mezi společné vlastnosti můžeme zařadit základní atributy šikany i kyberšikany, některé z nich se však dají interpretovat jiným způsobem. Krejčí (2010) uvádí jako společný znak kyberšikany i šikany to, že cílem jednání agresorů je ublížit fyzicky či psychicky vybrané oběti. Tím pádem můžeme říci, že v obou případech dochází k **úmyslné cílené agresi** vůči další osobě. **Opakovanost** se také vyskytuje u obou jevů. U šikany k opakovanosti dochází, když útočník útočí vícekrát. V případě kyberšikany je opakovanost zajištěna také přeposíláním či znovu přehráváním inkrimovaného videa, nebo každým vyjádřením publika na sociální síti k urážlivé fotografii. (Černá 2013) V obou případech můžeme tvrdit, že oběť je bezbranná. U šikany je **bezbrannost oběti** zajištěna především tím, že oběť je slabší než agresor. Naopak u kyberšikany bezmocnost zajišťuje anonymita, kterou virtuální prostor poskytuje. **Nepoměr sil aktérů** je v případě kyberšikany také zachován. Agresor však nevyužívá své fyzické převahy, toho že je starší či socioekonomického postavení ve skupině. Agresorovou výhodou jsou hlavně velmi dobré znalosti a schopnosti z oblasti ICT. Společným atributem je také **nepříjemnost útoků**, jelikož v definici kyberšikany i šikany je shoda v ponižujícím jednání, které má oběti ublížit.

Šikana jakožto starší jev je mnohem obsáhlejší, co se projevů týče. Jedná se o agresi fyzickou i psychickou za použití slov i dotyků. Kyberšikana je charakteristická pouze psychickou agresi za použití ICT (Šmahaj 2014).

Mezi hlavní rozdíly kyberšikany a šikany řadíme:

1.3.1 Místo a čas

Šikana se odehrává face to face v určitém prostředí (např.: škola, kroužek, cesta do školy aj.) a v určitém čase. Kyberšikana je na rozdíl od šikany nezávislá na místě a čase, může probíhat kdekoli a kdykoli (dokonce až 24 hodin denně). Nezávislost zajišťuje fakt, že předpokladem ke kybernetickým útokům je připojení k internetu či k mobilní síti. V dnešní

době moderních technologií dochází k využití ICT skoro neustále. Šikana má tu výhodu, že se před ní můžeme schovat v prostředí našeho domova, můžeme se vyhýbat místům, kde předpokládáme, že se útoky odehrají. Kyberšikana je nebezpečná především tím, že nás může dostihnout i v prostředí našeho domova (Martínek 2015).

1.3.2 Aktéři

Stejně jako šikana, také Kyberšikana má 3 typy aktérů: agresory, oběti a publikum, mění se však jejich charakteristika. Předpokladem agresora již není fyzická zdatnost, lepší sociální postavení či věk. Nejdůležitější vlastností agresora je dobrá znalost ICT. V kyberprostoru opadávají zábrany v důsledku anonymity a agresori často konají to, co by si v reálném životě vůbec nedovolili. Pro kyberšikanu je typické, že je její agresor skrytý, vydává se za někoho jiného prostřednictvím přezdivek, či anonymních účtů a neútočí face to face, jako je tomu u tradiční šikany. Vzhledem k anonymitě útočníka může oběti trvat déle, než vůbec zjistí, kdo ji trýzní. Jelikož agresor přímo nevidí dopady svého jednání, nemusí se v něm utvářet pocity viny a naopak ho to může k podněcovat k dalším či krutějším útokům. Oběťmi kyberšikany se může stát kdokoliv. Nezáleží zde na věku ani na pohlaví, kyberšikana se může týkat jak vrstevníků, tak může probíhat i mezigeneračně. I publikum kyberšikanování nabývá nových rozměrů, na rozdíl od šikany je mnohem početnější a také se mnohdy stává sekundárním útočníkem, v případě že nejen přihlíží ale také aktivně šíří shlédnutý materiál (srov. Martínek 2015, Krejčí 2010, Rogers 2011).

1.3.3 Diagnostika

Tradiční šikana se odhaluje mnohem lépe než projevy kyberšikany. Je to způsobeno tím, že při klasické šikaně často dochází k fyzickému násilí, jež způsobuje viditelné šrámy a modřiny. Kyberšikana se odehrává naopak pouze v psychické rovině, tudíž si viditelných stop nemůžeme všimnout. Oběť se často snaží s útoky vypořádat sama, což může zintenzivňovat psychické dopady (Krejčí 2010).

Na základě poznatků uvedených výše jsme vytvořili tabulku, poskytující jednoduchý a rychlý přehled rozdílů mezi šikanou a kyberšikanou.

Tab. 1. Srovnání tradiční šikany s kyberšikanou podle určitých **hledisek** (Vašutová 2010, Šmahaj 2014)

	Šikana	Kyberšikana
Čas a místo	Určitý čas a určité místo	Kdykoliv a kdekoliv
Agresori	Fyzicky, psychicky, socioekonomicky zdatnější.	Skrytý (anonymita), dobré znalosti a schopnosti v oblasti ICT
Typ útoku	Fyzický, psychický, osobní	Psychický, skrze ICT
Způsob	Face to face	Skrze ICT
Průběh	Vyvíjí se v čase, prochází několika stádii	Rychlý nástup, neprochází fázemi, rychlé šíření inkriminujícího obsahu
Prostředí	Skutečný svět	Virtuální realita
Dosah útoku	Nejbližší okolí	Celosvětový

1.4 Projevy a prostředky kyberšikany

V předchozích podkapitolách jsme si definovali pojem kyberšikana, vyčlenili jsme si, čím se od sebe se šikanou liší, a co mají naopak společného. V této části práce si ujasníme, které jednání je považováno za kyberšikanování a jakých prostředků se k němu využívá.

Pojem kyberšikana v sobě neskrývá pouze jeden typ chování, jak je patrné již z její definice. Zahrnuje veškeré nepřátelské chování, ke kterému jsou využity veškeré prostředky informačních a komunikačních technologií ve snaze poškodit oběť. Jedná se tedy například o urážlivé komentáře v internetových diskuzích, publikování hanlivého videa či vyhrožování prostřednictvím internetu.

Podrobněji se klasifikaci forem online šikanování věnovala Willard (in Vašutová 2010), která jej rozdělila následovně:

- **Pomlouvání (denigration)** – zveřejňování nepravdivého, zesměšňujícího či urážlivého materiálu za účelem očernění.

- **Vydávání se za někoho (impersonation)** – agresor zneužije identifikační údaje oběti za účelem vydávání se za oběť, skrze cizí účet poté rozesílá například hanlivý obsah či výhružné zprávy;
- **Vyloučení (exkluze)** – vyloučení z online her, chatů, blogů;
- **Pronásledování (cyberstalking)** – pronásledování za pomoci informačních a komunikačních technologií, může nabývat podob výhružek či vydírání;
- **Veselé fackování (happy slapping)** – natáčení oběti ve chvílích, kdy je zesměšňována či napadána, video je posléze sdíleno na internetových stránkách;
- **Obtěžování (harrasment)** – jednostranné opakované zasílání zraňujícího materiálu oběti;
- **Vydávání se za někoho jiného na internetu za účelem osobní schůzky**, vedoucí k obtěžování (**cybergrooming**) – dochází k tomu u zneužívání dětí. Hlavním cílem agresora je vylákat dítě na osobní schůzku za účelem sexuálního či jiného zneužití;
- **Odhalení a podvod (outing and trickery)** – šíření osobních, tajných nebo intimních informací jiné osoby prostřednictvím internetu;
- **Rozohňování (flaming)** – ostrá výměnu názorů či verbální agrese, alespoň dvou osob v prostředí virtuální reality.

Některé zdroje uvádějí, že cyberstalking, cybergrooming a happy slapping jsou samostatnými případy rizikového chování ve virtuálním světě. Nejsou tím pádem považovány za projevy kyberšikany (srov. MŠMT 2013, Krejčí 2010).

Krejčí (2010) uvádí, že za projevy kyberšikany jsou považovány také veškeré psychické projevy tradiční šikany, k nimž dochází prostřednictvím ICT (vydírání, zastrašování, dehonestování, vyhrožování apod.)

Kyberšikana, jak jsme si vymezili, je společensky nežádoucí chování, které je uskutečňováno prostřednictvím ICT. Jelikož se média v neustále vyvíjí, rozvíjí se také možnosti, prostřednictvím kterých lze kyberšikanovat. Existují dvě hlavní kategorie prostředků umožňujících kyberšikanu, konkrétně se jedná o mobilní telefony a internet. V obou případech lze zajistit anonymitu útočníka, v případě mobilních telefonů koupí předplacené SIM karty (Šmahaj 2014) a v případě internetu např. vytvářením falešných profilů (Rogers 2011).

Útočníci mohou využívat **mobilní telefony** k výhružným, nemravným či zastrašujícím telefonátům, prozvánění oběti či zasílání nevhodných SMS nebo MMS zpráv. Mobilní telefony mohou být také prostředkem k natáčení videí či focení v nevhodných situacích. Tyto dehonestující záznamy bývají často přeposílány a tím se zvyšují dopady útoku na oběť. Internet nabízí široké spektrum využití pro celou populaci, všechny tyto možnosti mohou být ale velmi lehce zneužitelné. Na **internetu** může docházet k šíření a sdílení obrázků, zpráv, fotografií či videí s negativním podtextem (Černá 2013).

Dalším nástrojem, využívaným ke kyberšikanování ve virtuálním světě, může být **email**. Jeho velkou výhodou je to, že uživatel může rozeslat zprávu jednomu či více příjemcům a zároveň zůstane anonymně skryt za názvem svého účtu. Na internetu najdeme také mnoho SMS brán, jež umožňují zasílat anonymní SMS zdarma, čehož útočníci rádi využívají. Velmi často se k zasílání okamžitých zpráv využívají různé aplikace např.: ICQ, Skype, MSN, aj. V prostředí internetu může kdokoliv vytvářet **webové stránky** s cílem očernit druhou osobu. Mezi komunikační platformy v prostředí internetu řadíme také **diskuzní fóra a chaty**, které slouží útočníkům k hanlivým či útočným verbálním konfliktům vůči příspěvatelům. Velmi oblíbeným nástrojem kyberšikanů v prostředí internetu jsou **sociální sítě** (Facebook, Twitter apod.) (Vašutová 2010). Mezi projevy kyberšikanů na sociálních sítích spadají ubližující komentáře, zveřejňování a úprava fotek nebo také vyloučení a ostrakizace (odstranění z událostí a skupin, odebrání z přátel, snaha o smazání cizího účtu). Černá (2013) řadí mezi internetové prostředky také **internetové ankety, dotazníky**. Jedná se o online dotazníky, jejich cílem je ohodnotit fyzický vzhled, inteligenci, nebo se může jednat pouze o zraňující otázky s cílem ublížit oběti.

2 Učitel jako nejdůležitější článek výchovně-vzdělávacího procesu

Ve druhé kapitole práce budou popsány teoretické vstupy pro kapitolu následující. Zaměříme na osobu učitele, definujeme, kdo přesně učitelem je a zařadíme jej do systému výchovně-vzdělávacího procesu. Uvedeme zde, které kompetence jsou nezbytné pro roli učitele. Popíšeme, jak osobnost učitele ovlivňuje délka pedagogické praxe, a rozčleníme profesní dráhu učitele na jednotlivé etapy. Tato kapitola bude věnována také autoritě, která je nezbytná pro každého učitele. Míra autority učitele podmiňuje ukázněné chování žáků a případné projevy nekázně ve škole.

2.1 Vymezení termínu učitel

Učitel je jedním z nejdůležitějších činitelů výchovně-vzdělávacího procesu. Z pohledu didaktiky patří mezi tři hlavní prvky výuky, kterými jsou žák, učitel a učivo. Tyto prvky utváří základní a nejběžnější model edukačního procesu „didaktický trojúhelník“, jež zdůrazňuje vzájemné propojení obsahu výuky, žáka a vzdělavatele. (Kalhous, Obst a kol. 2002, s. 63)

Ze všech možných profesí je právě ta učitelská jednou z nejstarších. V nahlížení společnosti na učitele se v průběhu dějin mnohé změnilo. Důležité je si vymezit především koho za učitele považujeme. Definování učitele není v praxi moc běžné, jelikož každý dokáže laicky vysvětlit, že učitelem je ten, kdo učí ve škole. I přesto se objevují výjimky, které definují učitele konkrétněji.

Odborně definuje učitele Průcha, Walterová a Mareš (2009, s. 326) jako „osobu podněcující a řídící učení jiných osob, jako jednoho z aktérů vzdělávacího procesu a také jako profesně kvalifikovaného pedagogického pracovníka, vykonávajícího učitelské povolání.“ Učitel má podle něj na starosti široké spektrum činností, jedná se o organizaci a řízení procesu učení, hodnocení, spoluutváření edukačního prostředí a klimatu třídy a také koordinaci žáků.

Učitel je označován také za hlavního zprostředkovatele poznatků ve školním prostředí. Můžeme jej považovat za nejdůležitějšího činitele při vychovávání ihned po rodičích. (Stručný slovník paedagogický 1909 In Průcha b2002)

Uvedeme zde také obsáhlou definici dobrého učitele podle Vašutové (2007, s. 7). Autorka vymezila dobrého učitele jako osobu, která ovládá strategie vyučování a učení,

je odolná vůči stresovým situacím ve školním prostředí, umí jednat s lidmi ve škole i mimo školu, je schopna řešit výchovné situace a pedagogické problémy, umí poradit žákům, jak se lépe učit, efektivně komunikovat a spolupracovat s rodiči žáků. Mezi osobní vlastnosti dobrého učitele by měla patřit flexibilita, tvořivost, zodpovědnost, důslednost, empatie, tolerance, kooperace a především kolegiálnost.

Z výše uvedené definice dle Vašutové je patrné, že na učitele jsou kladeny požadavky a nároky vztahující se k jeho profesi. Jedná se o profesní standard, který vyjadřuje standardní kvality vyžadované pro výkon dané profese. Vašutová (2007) rozčlenila profesní standard do 7 oblastí kompetencí. Níže nalezneme jejich konkrétní výčet:

- Předmětová,
- Didaktická/psychodidaktická,
- Pedagogická,
- **Diagnostická a intervenční,**
- **Sociální, psychosociální a komunikativní,**
- Manažerská a normativní
- Profesně a osobnostně kultivující.

Za nejdůležitější kompetence v rámci zvládnutí sociálně patologických jevů můžeme považovat podtržené kompetence výše. Do diagnostické a intervenční kompetence řadí Vašutová schopnost rozpoznat sociálně patologické projevy a znalost jejich prevence a nápravy. Dále by měl učitel v rámci uvedených kompetencí ovládat prostředky k zajištění kázně a také by měl umět řešit výchovné problémy. V rámci kompetence sociální, psychosociální a komunikativní by se měl učitel orientovat v náročných sociálních situacích a měl by být schopen nalézt jejich řešení.

2.2 Vývoj profesní dráhy učitele

Každý učitel prochází během svého učitelského působení určitým profesním vývojem. Stejně jako je tomu u jiných povolání. Podle Průchy (a2002, MP) můžeme rozdělit vývoj profesní dráhy učitele do 5 etap:

- Volba učitelské profese;
- Profesní start;

- Profesní adaptace;
- Profesní stabilizace (nebo profesní migrace);
- Profesní vyhasínání (profesní konzervatismus).

Pro označení učitele v jednotlivých etapách profesního vývoje se využívá odborné terminologie. V první etapě se jedná o **studenta učitelství**, absolvent vysokoškolského oboru učitelství se stává **začínajícím učitelem**. Po několika letech praxe, poté co se učitel adaptuje, se z něj stává **zkušený učitel** neboli učitel expert. V konečné etapě profesního vývoje je **učitel konzervativní (vyhasínající)**.

Začínající učitel má vysokoškolské vzdělání, pedagogickou způsobilost, ale postrádá pedagogickou praxi. Toto období nelze přesně vymezit, závisí totiž na individuálních zkušenostech, typu školy a na druhu aprobace. Obvykle se uvádí, že tato etapa trvá prvních 5 let pedagogické praxe. (Průcha, Walterová, Mareš, 2009). Mezi největší obtíže začínajících učitelů patří udržení kázně, práce s neprospívajícími žáky a udržení pozornosti žáků. Mnoho začínajících učitelů je toho dojmu, že je pedagogické fakulty dostatečně nepřipravují na to, jak si sjednat kázeň ve třídě. (Průcha b2002). Zhruba po pěti letech pedagogické praxe se stává učitel expertem. Konzervativním se učitel stává po 50. roce a zhruba po 25 až 30 letech pedagogické praxe. V této fázi se formují u učitele konzervativní postoje, snižují se jeho profesní ambice, objevují se také negativní reakce na inovace a reformy v edukačním procesu (Průcha a2002).

2.3 Autorita

Velmi důležitou a nezbytnou složkou učitelovy osobnosti je **autorita**. Je vlivem, který má učitel na základě toho, že jej ostatní uznávají a respektují. Bez autority by pedagog nic nenaučil a nemohly by být naplněny ani vytyčené výukové cíle. Autorita je základním požadavkem úspěšnosti učitelovy práce. Autoritu chápeme jako „*dobrovolné podřízení pravomoci učitele ze strany žáků, rodičů a veřejnosti*“ (Průcha a2002, s. 398). Primárně se autorita dělí na formální a neformální podle hlediska, díky kterému je učitel respektován. **Formální autoritu** má každý učitel, k respektování učitele dochází na základě jeho společenské role a pozice v hierarchické struktuře. Formální autorita dává učiteli pravomoc rozhodovat o obsahu výuky, způsobu vyučování, hodnocení a trestání žáků. Oproti tomu **neformální autorita** závisí na oblibě učitele. Vztahuje se k respektu učitelovy osobnosti a vyplývá z věcné znalosti vyučovaného předmětu, míry pedagogických kompetencí, vztahu

a přístupu učitele k žákům a také z vlastností učitele (Kalhous, Obst a kol. 2002). Vašutová (2007) užívá místo termínu neformální autorita výraz přirozená autorita. Za přirozenou autoritu považuje úctu a uznání žáků, která překrývají formální autoritu. Přirozená autorita je u některých pedagogů automaticky součástí jejich osobnosti, jiní si ji budují v rámci profesionalizace. Utváření přirozené autority učitele podporují určité projevy a činy učitele. Jedná se například o vytváření přátelského vztahu k žákům, projevy úcty k rodičům a žákům, schopnost obhájit své pedagogické stanoviska a přístupy, spravedlivost v hodnocení a excelentní ovládnutí předmětu (Vašutová 2007).

2.4 Kázeň

Významným prvkem výchovně-vzdělávacího procesu je také **kázeň**, která se odráží v klimatu třídy a ovlivňuje práci učitele. Kázeň udává výuce řád, závisí jak na osobnosti a vlastnostech učitele, tak na celkovém systému práce učitele. Kázeň obecně můžeme vymezit jako uvědomělé dodržování zadaných předpisů a pravidel. Ve školním prostředí se žáci podřizují především dvou normám a to školnímu řádu (příp. pravidlům chování) a pokynům pedagogických pracovníků. Na základě toho Bendl (2011, s. 35) definuje školní kázeň jako „*vědomé dodržování školního řádu a pokynů stanovených učiteli, popřípadě ostatními zaměstnanci školy.*“ Dodržování norem ve školním prostředí je velmi důležité, jelikož školní kázeň plní hned několik funkcí. Školní kázeň je nejen prostředkem efektivního učení, ale také prostředkem ochrany žáků a učitelů. Za opak školní kázně je považována **nekázeň**, jedna z nejzávažnějších příčin stresu u dětí i učitelů, mnoho učitelů z důvodu nekázně žáků opouští učitelské povolání. **Projevy školní nekázně** se proměňují s dobou, vývojem společnosti, vědeckým pokrokem a také modernizací technologií (Bendl 2011).

Kyriacou (2012) považuje za nejčastější projevy nevhodného chování mluvení bez vyvolání, hlučnost, neplnění zadaných úkolů, pozdní příchody aj. Pokud se triviální projevy vyrušování stanou ve třídě běžné, mohou se ve třídě objevit i vážnější a méně časté formy nežádoucího chování jako je psychická či fyzická agrese, poškození vybavení školy, drzost, odpor k podrobení se autoritě. Obst (2002) vytyčil tři faktory, které se podílí na nekázní ve školách. Jedná se o biologické faktory (dědičnost, biologické dispozice vzniklé úrazem), sociální faktory (vliv rodiny, vrstevníků, médií) a situační faktory (okamžité naladění žáků, nuda ve výuce).

Kyriacou (2012) příčiny nekázně ve školách doplňuje o dlouhotrvající duševní námahu, nepřítomnost negativních důsledků, špatné postoje, problémy v emoční oblasti žáků.

2.4.1 Školní řád

Základní normou škol je **školní řád**. Jedná se o písemný prvek kázeňské politiky, který musí mít ze zákona (561/2004 Sb. Školský zákon) vytvořena každá škola. Vydává jej ředitel po schválení školskou radou. Školní řád stanovuje práva a povinnosti žáků, učitelů a ostatních pracovníků školy, obecně vymezuje požadavky chování a kázně, jež jsou ve škole vyžadovány. Ve školním řádu jsou stanoveny také kázeňské opatření za nevhodné chování žáků vůči učitelům (slovní a fyzické útoky). Nejzávažnějšími kázeňskými prostředky, které může ředitel uložit, jsou podmíněné vyloučení a vyloučení žáka či studenta, jež má ukončenou povinnou školní docházku.

Obsah školního řádu obecně upravuje Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen Školský zákon). V každém školním řádu je nutné zahrnout:

- a) **Podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců ve škole a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů se zaměstnanci ve škole;**
- b) Provoz a vnitřní režim školy;
- c) Podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí;
- d) Podmínky zacházení s majetkem školy ze strany dětí, žáků a studentů;
- e) Pravidla pro hodnocení výsledků vzdělávání žáků a studentů;
- f) **Podmínky ukládání výchovných opatření;**
- g) Podmínky pro omlouvání a uvolňování žáků z vyučování.

Právě body a) a f) jsou stěžejní pro vymezení kyberšikany, jejího řešení, užívání mobilního telefonu či stanovení opatření, které mohou být uloženy, pokud se jí žáci a studenti dopustí.

3 Kyberšikana učitelů

Ve třetí kapitole se dostáváme k samotnému jádru celé práce. Zaměříme se zde na některé zahraniční výzkumy a statistiky z nich vyplývající. Dále popíšeme motivy pachatelů kybernetických útoků směřujících k osobě učitele. Jako důkaz toho, že se v naší republice dochází ke kyberšikanování učitelů, uvádíme několik konkrétních případů, které se na našem území odehrály.

V České republice prozatím nebylo z hlediska výzkumů věnováno online šikanování učitelů mnoho pozornosti. To, ale nemusí znamenat, že v naší zemi nejsou učitele napadáni prostřednictvím ICT. Kyberšikana učitelů je tabuizované téma, o kterém jsme informováni nejčastěji prostřednictvím médií. Jelikož případy elektronické šikany postihují prestiž celé školy, mnohdy se o nich ani nedozvíme, díky snaze školy, která se snaží ochránit svou pověst. Ze slovenských autorů se kyberšikanovou dospělých zabývala Katarína Hollá, která definuje kyberšikanu učitelů jako „*využívanie informačných a komunikačných technológií (e-mail, čet, diskusné skupiny, mobilné telefóny) na úmyselné, opakované a nepriateľské správanie sa žiaka alebo skupiny žiakov s úmyslom poškodiť učiteľa*“ (Hollá 2012, s. 168 – 169).

S kyberšikanováním učitele se můžeme setkat jak v přímém prostředí školy, kdy jsou agresory žáci, spolupracovníci, nebo nadřízení. Může však zasahovat i do bezprostředního okolí školy, v tomto případě jsou do kyberšikanování aktivně zapojeni rodiče žáků. (NCBI 2012)

V souvislosti s kyberšikanou učitele, prohlásil ředitel Příbramské Waldorfské školy Rostislav Riško, že vzdělaného učitele, který má vybudovanou autoritu u studentů i u rodičů, nemůže kyberšikana ohrozit. I když je autorita pedagoga velmi důležitým faktorem nekázně, nemůžeme s tímto tvrzením zcela souhlasit. I sebelepší pedagog se může stát na základě osobnostních a situačních faktorů (vyčerpání, profesní adaptace, nemoc) obětí kyberagresora. (Nusl 2010)

Prokazují to například studie anglické učitelské asociace NASUWT (National Association of Schoolmaster Union of Women Teachers) v Británii. V nejnovější z nich (2015) byl zaznamenán obrovský nárůst zneužití učitelů skrze sociální média oproti předchozímu roku. Až 60 % učitelů uvedlo, že byli předmětem zájmu nepřátelských komentářů dětí či rodičů na sociálních sítích. Zvyšuje se, jak počet útoků dětí, tak i rodičů. Urážky vůči učitelům jsou rasistické, sexistické či homofobní, jsou zaměřeny na vzhled,

schopnosti či sexualitu učitelů. Většina urážlivých komentářů byla sdílena žáky středních škol. Podle výzkumu žáci nejčastěji využívají k online šikaně učitelů Facebook, v některých případech byly zaznamenány útoky také skrze Instagram či Snapchat (NASUWT 2015). V předchozím roce bylo zjištěno, že nadpoloviční většina agresorů z řad žáků byla ve věku 11 až 16 let. Ke kyberšikaně učitelů nedochází pouze ve Velké Británii, případy elektronické šikany učitelů byly zaznamenány také v Kanadě a ve Spojených státech (Pearson 2014).

Firma zabývající se vývojem počítačového systému Symantec uvádí v tiskové zprávě ze 17. 11. 2011, že jeden z pěti učitelů zažil kyberšikanu na vlastní kůži, nebo ví o jiném učiteli, který se její obětí stal. Celých 67 % pedagogů zastává názor, že přátelství žáků a učitelů na sociálních sítích je rizikovým faktorem. Zjištění vyplývají ze studie, kterou firma uskutečnila během února a března daného roku. Výzkumu se zúčastnilo 2379 učitelů z 24 různých zemí. (Symantec Corporation 2011).

Dr. Kopecký (2016), jeden z českých odborníků na kyberšikanu a jiné nebezpečné komunikační jevy v prostředí internetu, se zaměřil na prank situovaný na učitele. Jedno z českých rádií nabádalo žáky v rámci soutěže k natáčení videí vytočených učitelů, která byly posléze sdílena na internetu. Dr. Kopecký odsuzuje soutěž, především proto, že podporuje závadné vzorce chování a nabádá žáky k násilí. Účastníci soutěže normalizovali prostřednictvím soutěže útoky na učitele, sice za účelem zábavy, ale i tak tím posunuly hranice, toho, co vše si mohou žáci dovolit k učiteli.

3.1 Příčiny kyberšikanování učitelů

Z jakého důvodu dochází k útokům vůči osobnosti učitele? Co přiměje lidskou bytost, aby provozovala nebezpečné komunikační praktiky ve virtuálním prostředí?

Existuje 5 principů kyberšikanování, které zdůvodňují, proč agresori páchají nepříjemné pocity svým obětem skrze ICT. Prvním z nich je uvolnění, které může být spojováno s relaxací či rozptýlením jedinců. Dalším principem je touha po uznání, jedinci se snaží ohromit své okolí, chtějí být pozitivně oceněni. Jedince také ovlivňuje rostoucí pocit sounáležitosti se skupinou, či demonstrace síly, kterou může ve virtuálním prostředí použít i fyzicky méně zdatný jedinec. Posledním principem je strach, ten je využíván především u sekundárních útočníků, kdy osoby šíří daný obsah ze strachu ztráty svého postavení ve skupině, nebo protože se bojí toho, že by útoky mohly stát také oběťmi. (MŠMT 2013)

Národní centrum bezpečnějšího internetu (dále jen NCBI) uvádí mezi hlavní příčiny z pozice agresora motiv msty, nudy, moci a motiv posílení pozice jedince v kolektivu. Za spouštěč elektronické šikany páchané na učitelích považuje konfliktní situace ve třídě, kterou učitel nezvládne (NCBI 2012).

Hollá považuje za jednu z příčin útoků na učitele pokles učitelské prestiže a celkový pokles společenského statusu učitele. Učitel již není společností natolik respektován a není mu projeována úcta, jako tomu bylo dříve. Je to způsobeno především poklesem morálních norem a hodnot ve společnosti. Mnoho rodičů umocňuje chování žáků tím, že dávají plně najevo svůj názor, že vzdělávat a vychovávat může každý. Podněcovat žáky k útokům může také syndrom vyhoření u učitele či nedostatečné znalosti a dovednosti v oblasti ICT. Mimo tyto příčiny může být negativní chování vůči učitelům vedeno tendencí být středem pozornosti, snahou pobavit druhé nebo zkoumání hranic. Mnoho psychologů tvrdí, že útoky žáků na učitele jsou spjaty především s nedodržováním pravidel a chybějícími hranicemi ve společnosti (srov. Hollá 2012, Krejčí 2010).

3.2 Konkrétní případy kyberšikany učitele v České republice

Mezi nejčasnější formy elektronické šikany učitele patří zasílání výhružných zpráv, obtěžující telefonáty, zasílání výhružných emailů. Do nejoblíbenějších praktik agresorů spadá také publikování dehonestujícího video záznamu na internet a vytváření hanlivých stránek na sociálních sítích. Neméně časté je také vytváření nevhodných a hanlivých webových stránek či diskuzí (srov. Hollá 2012, Krejčí 2010). Pro představu, jak kruté šikanování skrze ICT technologie může být, zde uvádíme několik případů, které se odehrály na území České Republiky. Úmyslně vybíráme případy, které se odehrály v různých letech, aby bylo vidět, že problematika kyberšikany učitele není zcela novým tématem, ale je stále aktuální.

Jiří Pacholík, Železný Brod 2008

Při suplované hodině ředitel základní školy v Železném Brodě pokáral žáka deváté třídy a vyzval jej, aby si uspořádal své věci. Žák učiteli odvětil: „Proč bych si to skládal, ty šmejde?“ Ředitel poznamka žáka rozhněvala, v afektu žákovi uštědřil pohravek. Ostatní žáci incident natočili na mobilní telefon a video zveřejnili na stránkách Youtube.com. Po incidentu se ředitel omluvil rodině žáka, tvrdil, že byl v psychickém vypětí z důvodu své nemoci a z očekávané inspekce. Měsíc po události ředitel rezignoval a odešel ze školy. 8 měsíců od vyprovokovaného konfliktu žákem se ředitel oběsil. (Krejčí 2010)

Urážka na Facebooku, Gymnázium Hořovice 2010

Třináctiletá studentka tercie na Gymnáziu v Hořovicích založila skupinu na Facebooku proti jedné z učitelek. Skupina se jmenovala anti...(jméno učitelky). Na této stránce byla učitelka vulgárně urážena, byla zde sdílena i fotka učitelky. Škola byla na stránku upozorněna někým zvenčí, případ byl prošetřován a stránka byla do tří dnů smazána (Lehovcová Suchá, Aktuálně.cz, 2010).

Utýraná učitelka SPŠ Praha 2016

Jedním z posledních případů šikany a kyberšikany učitele je případ Ludmily W. z Prahy. Jedná se o velmi závažný případ, který měl pro ženu smrtelné důsledky. Kantorka učila na Střední průmyslové škole ve Strašnicích 1 rok a z toho byla půl roku šikanovaná 3 žáky. Žáci učitelku bili, zamykali ji ve třídě, tahali ji za vlasy, kopali ji do zadku a házeli po ní různé věci. V tomto případě došlo k prolínání šikany a kyberšikany, jelikož byly útoky žáků nahrávány na mobilní telefony. Z výpovědí ostatních studentů vyplývá, že učitelka byla tichá, hodná a občas působila zmateně. Jednou učitelka zkolabovala přímo ve škole, odkud ji záchranná služba převezla na psychiatrii. Brzy na to paní Ludmila zemřela kvůli krvácení do mozku. Všichni tři žáci byly potrestáni podmíněným vyloučením ze školy (TN.cz 2016).

3.3 Dopady útoků kyberšikany

V této podkapitole rozebereme důsledky, které mohou mít kybernetické útoky na učitele. Je velmi důležité se zabývat tím, co vše může virtuální šikana způsobovat, daná rizika nám alarmují její nebezpečnost jak pro jedince, tak pro společnost. Jedním z hlavních důvodů, proč je třeba se jevem kyberšikany vůbec zabývat je, že důsledky které způsobuje, se promítají do celé osobnosti jedince. Kyberšikana narušuje jak psychickou, fyzickou tak i sociální stránku jedince.

Černá (2013) rozděluje dopady kyberšikany na oběť podle délky útoku, na bezprostřední a krátkodobé dopady, přetrvávající dopady a dlouhodobé dopady. Mezi bezprostřední a krátkodobé dopady řadíme okamžité reakce na útoky kyberagresora. Projevují se zejména v emocionální stránce nepříjemnými pocity, především vztekem, smutkem, bezmocí, strachem, sebeobviňováním nebo pláčem. Pokud chování agresora přetrvává, mohou se důsledky rozšířit. Po fyzické stránce může stresová událost způsobovat psychosomatické potíže, jedná se např. o problémy se spánkem, bolesti hlavy, bolesti břicha či nechutenství. Problémy u jedince mohou nastat také v emoční rovině. Počáteční nepříjemné pocity

se prohlubují v deprese, pocity úzkosti. Jedinec pociťuje strach, bojí se o vlastní bezpečí, straní se ostatním. Jelikož je oběť situací frustrována, dochází ke změnám nálad (od utlumení po výbuchy). Dopady se projevují také v chování jedince. Jednou z možností je zvýšená hádavost s okolním světem. Ve snaze vyrovnat se s veškerými nepříjemnými pocity a celou situací oběti někdy sáhnou po návykových látkách, které jim zajišťují únik od problémů. Oběť se také intuitivně vyhýbá tomu, co ji vytváří nepříjemné pocity. Začne se stranit ICT technologiím, tím se ale ochudí o částečný kontakt s okolním světem. Mezi dlouhodobé důsledky spadá narušení sociálních vztahů s okolním světem. Nejedná se pouze o vztahy na pracovišti, ale o veškeré sociální vztahy jedince. Napadený jedinec o sobě začne pochybovat, sníží se jeho sebevědomí i sebehodnocení.

Podle Šmahaje (2014) vyplývá ze zahraničních studií (USA, Austrálie, Evropa), že oběti kyberšikany mohou být postiženy také traumatem, posttraumatickou stresovou poruchou, jedním z velmi závažných důsledků může být výskyt suicidálních myšlenek.

Z výzkumů uvedených v kapitole vyplývá, že nejoblíbenějším prostředkem ke kyberšikaně učitelů byl v roce 2015 v Británii Facebook. Jak je tomu však u nás v České Republice? Stávají se učitelé oběťmi kyberagresorů? Které projevy kyberšikanování zažili čeští učitelé? Kterých komunikačních platforem se k útokům využívá nejvíce? Ve kterém období své profesní dráhy jsou učitelé nejvíce náchylní k tomu stát se obětí kyberagresora? Na tyto otázky se pokusíme naleznout odpovědi za pomoci empirického výzkumu.

4 Řešení a prevence kyberšikany učitele

Ve čtvrté kapitole bakalářské práce se zaměříme na to, jakým způsobem je vhodné čelit kyberútoku směřovaného na učitele. Popíšeme 2 přístupy škol k samotnému řešení elektronické šikany. Zdůrazníme také, které instituce mohou být do řešení zapojeny. Dále v této kapitole budeme věnovat pozornost zakotvení kyberšikany v legislativním systému našeho státu, jelikož zákony a jiné normy jsou základem pro celé vyšetřování. V neposlední řadě se budeme zabývat také prevencí, která je velmi důležitá jak z hlediska předcházení vzniku elektronických útoků, tak i při řešení jednotlivých útoků.

4.1 Řešení kyberšikany

Národní centrum bezpečnějšího internetu (dále jen NCBI) (2012) radí obětem kyberšikany především aby dodržovali základní doporučení. Patří mezi ně **archivace důkazů, blokování agresorů, nahlášení závadného obsahu a požadování stažení obsahu**. Dále zdůrazňují, že by napadený pedagog neměl zůstat sám, ale měl by vyhledat pomoc externích odborníků (PPP, Horká linka apod.)

Krejčí (2010) rozděluje postupy při řešení kyberšikany do 4 bodů. Nejdříve by měla oběť **ukončit komunikaci**, nevyhrožovat agresorovi a v žádném případě se mu nemstít. Druhým krokem je **blokování útočníka**. Jedná se o zamezení útočnickovi přístupu k účtu, nebo službě, prostřednictvím které útok realizuje. Třetím bodem je **zjištění identity útočníka**, tento krok by však neměl být v rozporu s prvním bodem. Posledním krokem je dle Krejčí **oznámení útoku**.

Škola může k řešení kyberšikany zastávat dva odlišné postoje. Mnoho škol odmítá kyberšikanu řešit z toho důvodu, že útoky probíhají ve virtuální realitě a ne přímo na půdě školy. Dalšími důvody negativního postoje k řešení virtuální šikany mohou být obava z nežádoucí publicity či odrazení budoucích žáků školy. Školy by však měly kyberšikanování raději řešit. Nejen protože kyberšikana často doprovází tradiční šikanu, ale také proto, že zraňující materiály jsou často vytvářeny a přístupné v prostředí škol (srov. Krejčí 2010, NCBI 2012).

Tab. 2. Chronologická posloupnost kroků při řešení kyberšikany (MŠMT - Příloha č. 7 Kyberšikana).

Z pozice školy	Z pozice oběti
Zajištění ochrany oběti	Ukončení komunikace
Zajištění dostupných důkazů s podporou IT kolegy	Blokování útočnicka
Důkladné vyšetření a zajištění odborné pomoci externisty (PPP, policie ...)	Oznámení útoku, porada s někým blízkým, vyhledání pomoci
Volba adekvátních opatření	Uchování důkazů
Informování a poučení rodičů	Žádost o konečný verdikt
Žádost o konečný verdikt a informace	
Postihy agresorů	

Oběti se mohou obracet na mnoho institucí, ve kterých naleznou pomoc od externích odborníků. Pomoc obětem kyberšikany nabízí např.: E-bezpečí, NCBI, Saferinternet.cz, ÚOOÚ a Policie ČR (dále PČR) .

E-bezpečí je projekt Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Projekt se obecně zabývá nebezpečnými komunikačními jevy spojenými s užíváním informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT). Cílem projektu je primárně realizovat výzkum a vzdělávat různé cílové skupiny v dané oblasti (Krejčí 2010).

Národní centrum bezpečnějšího internetu (NCBI) je nevládním neziskovým sdružením, jenž vzniklo v roce 2007. Mezi hlavní cíle projektu patří osvěta, vzdělávání a ochrana uživatelů před ohrožujícím a nelegálním obsahem, který je uveden na internetu.

Saferinternet.cz je projekt NCBI. Vznikl především za účelem zvyšování povědomí o bezpečnějším využívání internetu. Pomáhá samotným obětem nebezpečných komunikačních jevů prostřednictvím ICT. Zabraňuje také šíření nelegálních obsahů na internetu (NCBI 2012).

Činnost **Úřadu na ochranu osobních údajů** (dále jen ÚOOÚ) je stanovena zákonem č. 101/2000 Sb. o osobních údajích. ÚOOÚ usiluje především o ochranu občana před neoprávněným zasahováním do jeho života, neoprávněným shromažďováním či zveřejňováním jeho osobních údajů (Krejčí 2010).

4.1.1 Legislativní zakotvení kyberšikany v ČR

Při řešení kyberšikany je velmi důležité se zamyslet nad tím, jak vnímá kyberšikanu legislativa. Kyberšikana, ani šikana nejsou obsaženy v žádném zákoně ani právním předpise. Můžeme však najít několik právních pramenů, jež se k problematice kyberšikany vztahují. Jedná se například o Listinu základních práv a svobod, Školský zákon, Zákon o ochraně osobních údajů, Občanský zákoník, Trestní zákoník, Přestupkový zákon aj. (Krejčí 2010)

Kyberšikana není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale může nabývat skutkových podstat některých trestných činů uvedených v zákoně č.40/2009 Sb., Trestní zákoník, např.:

- Účast na sebevraždě (§ 144),
- Vydírání (§175),
- Poškození cizích práv (§ 181),
- Pomluva (§ 184),
- Šíření pornografie (§ 191),
- Podvod (§ 209),
- Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230),
- Nebezpečné vyhrožování (§ 353),
- Nebezpečné pronásledování (§ 354).

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník jasně proklamuje, že zachycení podoby člověka jakýmkoliv způsobem je možné jen se souhlasem daného člověka. Pokud je pedagog nahráván bez jeho souhlasu, dochází k porušení občanského zákoníku (právo na ochranu osobnosti). V případě, že bude osobnost pedagoga nahrávkou zasažena, může pedagog využít veškerých prostředků právního a školního řádu. Učitel se může domáhat smazání videa, omluvy a jiných kázeňských opatření.

4.2 Prevence kyberšikany

Aby nemuselo docházet k řešení případů kyberšikany, je nutné věnovat velkou pozornost prevenci. Prevenci proti kyberšikaně zde budeme popisovat z hlediska tří aktérů, z hlediska jedince (učitele), školy a státu.

- **Jedinec (učitel)**

Prvním preventivním opatřením, které musí dodržovat každý, aby se nestal obětí kyberšikany, je dodržování zásad bezpečného internetu. Černá (2013) zahrnuje mezi možnosti prevence užívání bezpečného hesla, nesdělování přihlašovacích údajů ostatním lidem, dobré zabezpečení profilu na sociální síti, přidávání si pouze opravdových přátel na sociální síť a nesdělování kontaktních údajů lidem, které opravdu neznáme.

Za další opatření prevence můžeme považovat edukaci učitelů. Edukace by se měla týkat jak zlepšení schopností a dovedností v oblasti ICT, tak by měla být zaměřena na postupy při řešení kyberšikany. Učitelé se edukačních aktivit mohou účastnit jak v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, nebo mohou sami kontaktovat instituce, jež edukační aktivity pořádají. Vzdělávací akce v oblasti kyberšikany nabízí E-bezpečí a projekt Kraje pro bezpečný internet, v rámci kterého mohou učitele absolvovat e-learningový kurzy (srov. Szotkowski, Kopecký, Krejčí 2013; Kraje pro bezpečný internet (dále jen KPBI) 2015)

- **Škola**

Školy si vytváří v rámci prevence Akční plán v boji proti šikaně, který vychází z minimálního preventivního programu. Mezi preventivní opatření škol řadíme zakotvení použití mobilních telefonů a internetu ve školním řádu, umístění řešení elektronického násilí žáků vůči pedagogům a také vytvoření pravidel elektronické komunikace samotnými žáky. Metodika NCBI (2012) doporučuje také školám dostatečně naslouchat žákům a zajímat se o jejich přání, názory a pocity.

V rámci sekundární prevence školy disponují několika nástroji. Jedná se zejména o kázeňská opatření. Ve velmi závažných případech vyloučit žáka ze školy. Vyloučen může být však pouze žák, který splnil povinnou školní docházku. Pokud forma elektronické šikany nabyde podstatu některého trestného činu či přestupu, musí jej ředitel školy nahlásit PČR. (MŠMT 2016).

- **Stát**

Stát zajišťuje prevenci šikany a kyberšikany prostřednictvím metodických doporučení, jež vydává MŠMT. Na prevenci rizikového chování se zaměřuje Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (č. j. 21291/2010-28). Řešením šikany na školách se věnuje Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních“ (č. j. MSMT- 22294/2013-1). Třetím z nástrojů MŠMT je dokument s názvem Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků na školách, který se zabývá

problematikou řešení problematického chování žáků (MŠMT 2016). Dále také zřídilo MŠMT na pomoc obětem šikany a kyberšikany celostátní okamžité poradenství na emailu prevence@msmt.cz. Mezi střednědobé plány ministerstva patří vytvořit profesní standard pedagogů, který bude zahrnovat také etický kodex. V průběhu následujících dvou let si dává ministerstvo v jednom ze svých dlouhodobých plánů posílit status učitele jako chráněné osoby (MŠMT 2016)

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Zhodnocení dosavadních poznatků

Pro lepší uchopení a pochopení problematiky kyberšikany učitele se zaměříme na výzkumy a jiná šetření, které se této problematice alespoň z části dotýkají. Ještě předtím, než se sami pustíme do empirického zkoumání elektronické šikany učitelů na základních a středních školách, shrneme zde, co je již o dané problematice prozkoumáno. Vyhledali jsme pouze ty nejpodstatnější informace, jenž byly zjištěny během posledních 7 let na území České republiky.

Jedním z prvních projektů, který se okraje dotýkal tématu kyberšikany učitele byla **Minimalizace šikany**. V rámci projektu se v roce **2009** uskutečnil výzkum týkající se kyberšikany. Výzkum byl zaměřen primárně na žáky. Výzkumu se zúčastnilo 1004 respondentů, ve věku 8 až 15 let. Otázky v dotazníku zjišťovaly informovanost ohledně kyberšikany, osobní zkušenosti či jak děti řeší kyberšikanu. 6 % dětí uvedlo, že se případ elektronické šikany učitele odehrál u nich na škole, 7 % dětí znalo případ kyberšikany učitelů z jiných škol a 32 % dětí znalo případy tohoto chování z médií. Výzkumem bylo prokázáno, že četnost sledování videí zesměšňující učitele vzrůstá s věkem. Zároveň bylo výzkumem zjištěno, že více než polovina žáků posledních dvou ročníků základní školy alespoň jednou shlédla takové video (Česká škola 2010).

O rok později Monika **Čechová** zařadila do své Diplomové práce na téma Násilí na učitelích ze strany žáků – jeho souvislost s interakčním stylem učitele otázky, týkající se kybernásilí vůči učitelům. Zjistila, že **nejčastěji** se učitelé setkávají v rámci kyberšikany s projevem **nahrávání na mobilní telefon a následným sdílením na internetu**. 17 respondentů z celkových 138 se stalo obětí kyberšikany a 11 z nich bylo natáčeno na mobil (Čechová 2010).

V letech **2009 – 2010** uskutečnili výzkumníci Kamil **Kopecký** a Veronika **Krejčí** dvě výzkumné šetření v rámci projektu Prevence nebezpečných komunikačních praktik spojených s elektronickou komunikací pro pedagogy a nepedagogy. První z nich byl zaměřený na využívání mobilního telefonu dětmi od 8 do 18 let. 8 % z celkového počtu respondentů (2 567) někdy nahrávalo svého učitele na mobilní telefon. V roce 2010 byl výzkum orientován na nebezpečí elektronické komunikace. K elektronickému útoku na učitele se přiznalo 2,3 % respondentů z celkového počtu respondentů (1 925) (Kopecký, Krejčí 2009, 2010).

V roce **2011** proběhlo výzkumné šetření v rámci projektu **Bezpečně v Kyberprostoru**. Výzkumné šetření realizoval Jihomoravský kraj ve spolupráci s dalšími institucemi (policie, PPP apod.) Necelých 5 % respondentů z řad pedagogických pracovníků (n=1148) středních škol v Jihomoravském kraji přiznalo, že se stalo obětí kyberšikany. V 5 případech byly oběti napadeny skrze emailovou komunikaci a v 13 případech umístěním dehonestujícího videa na web (Jihomoravský kraj 2011).

V roce **2012** vypracovala Hana Koubková závěrečnou práci na téma **Kyberšikana učitele na SŠ**. V praktické části práce byly zjišťovány zkušenosti učitelů gymnázia ve Velkých Pavlovicích. Koubková během šetření zjistila, že 11 % učitelů se osobně setkalo s kyberšikanou učitele (Koubková 2012).

6 Cíle a výzkumné problémy

Cíle empirické části bakalářské práce jsme rozdělili na cíl hlavní a cíle dílčí. Výzkumné problémy práce jsou naformulovány do podoby otázek.

Hlavní cíl

Zjistit, zda se učitelé vybraných základních a středních škol ve Zlíně stali oběťmi kyberšikany.

Dílčí praktické cíle

Popsat aktuální stav řešené problematiky vztahující se ke kyberšikaně učitelů.

Zjistit nejčastější formy kyberšikany učitelů na vybraných základních a středních školách ve Zlíně.

Zjistit nejvíce využívané komunikační platformy ke kyberšikanování učitelů na vybraných základních a středních školách ve Zlíně.

Zjistit reakce učitelů, vybraných základních a středních škole ve Zlíně, na útoky elektronické šikany.

Zjistit dopady, jež má elektronická šikana na učitele vybraných základních a středních škol ve Zlíně.

Výzkumné problémy

Gavora (2008) rozděluje výzkumné problémy do tří kategorií na deskriptivní (popisné), relační a kauzální. Výzkumné šetření empirické části práce vychází pouze z deskriptivních problémů. O daném tématu nebylo dosud zjištěno mnoho poznatků, jak je patrné z první kapitoly empirické části práce. Právě z toho důvodu jsme si zvolili **deskriptivní (popisné)** problémy, které nám pomohou zjistit, jaký je aktuální stav a výskyt kyberšikany učitelů na vybraných školách ve Zlíně.

1. Ve kterém období profesní dráhy se učitelé stávají oběťmi kyberagresora nejčastěji?
2. Jakým způsobem docházelo ke kyberšikaně, se kterou se učitelé 2. stupně ZŠ a SŠ setkali?
3. Která komunikační platforma je nejčastěji využívána ke kyberšikaně učitelů?
4. Jak by učitelé reagovali, v případě, že by byli elektronicky šikanováni?
5. Jaké má kyberšikana dopady na učitele?

7 Výběr výzkumného vzorku

Empirická část práce je z hlediska výzkumného vzorku zaměřena na město Zlín. Základní soubor tvoří učitelé 2. stupně základních a středních škol. Kritériem pro zařazení do základního souboru byl souhlas zástupců ředitele či ředitelů s realizací výzkumného šetření na jejich škole. Konkrétně se jednalo o 6 základních škol a 7 středních škol ve Zlíně.

Zaměřili jsme právě na tuto skupinu respondentů na základě výsledků výzkumu anglické učitelské asociace NASUWT (viz kapitola 3), která uvádí, že nadpoloviční většina pachatelů z řad žáků je ve věku 11 až 16 let. Právě proto považujeme za stěžejní zaměřit se na skupinu učitelů, jež tyto žáky vyučuje.

Postup při výběru respondentů

Nejdříve byla zjištěna součinnost základních a středních škol ve Zlíně při průzkumu. V rejstříku škol MŠMT jsme si zjistili, že ve městě Zlín je 14 základních škol se 2. stupněm a 11 středních škol. S realizací průzkumu na škole souhlasilo celkem 13 zástupců ředitele a ředitelů škol. Kvůli získání co nejvíce respondentů pro náš průzkum, jsme se snažili být co nejvíce flexibilní, co se formy dotazníku týče a nabízeli jsme jim jak elektronickou, tak tištěnou podobu. Po telefonickém obvolání vedení škol, jsme se rozhodli zaměřit na celý základní soubor, jelikož škol, které souhlasili se zapojením do průzkumu, nebylo mnoho. Zástupci ředitele a ředitele vybraných škol souhlasili s elektronickou či tištěnou administrací dotazníku. Rozhodnutí o zapojení se do průzkumu záviselo pouze na samotných učitelích. Učitele nebyli vystaveni žádnému nátlaku, jednalo se tudíž o anketní výběr.

8 Metoda sběru dat

K průzkumu jsme si vybrali metodu explorační, konkrétně techniku dotazníku. Výzkumným nástrojem v daném průzkumu byl dotazník zaměřený na učitele 2. stupně základních škol a středních škol. Dotazník (viz příloha č. 2) obsahoval celkem 17 položek, z toho 3 otevřené, 6 polouzavřených a 8 uzavřených (7 dichotomických, 1 polynomická výběrová). Při sestavování dotazníku jsme se inspirovali dotazníkem zaměřeným na Kyberšikanu učitele, vytvořeným v rámci projektu E-Bezpečí, zaštitěným Univerzitou Palackého v Olomouci.

Dotazník byl zadáván v měsíci březnu. Z hlediska formy dotazníku jsme se snažili být flexibilní, vytvořili jsme proto jak tištěnou, tak elektronickou formu dotazníku (prostřednictvím Google formuláře). Tento počin jsme podnikli z důvodu oslovení co nejvíce respondentů. 2 základní a 1 střední škola ve Zlíně souhlasili s administrací tištěného dotazníku. Zbýlá většina oslovených škol upřednostnila elektronickou verzi. Tištěné dotazníky byly zadávány zástupcem ředitele, v případě elektronického zadávání, byly dotazníky s průvodním dopisem (viz příloha č. 1) rozeslány zástupcem ředitele či ředitelem do emailů učitelů. Dotazníky nebyly zadávány osobně, jelikož jsme doufali v hojnou návratnost, při zadávání pracovníkem vedení školy. K tištěným dotazníkům byly přikládány obálky, z důvodu zajištění anonymity respondentů.

Sběr dat byl uskutečňován formou dotazníku ze dvou hlavních důvodů. Za prvé z důvodu jeho anonymity, jelikož kyberšikana je citlivým tématem. Naší snahou bylo zajistit, aby se mohli učitelé svěřit i s choulostivými zkušenostmi. Dotazníku bylo využito také proto, že se jedná o ekonomický nástroj, který nám umožnil získat velké množství dat od mnoho respondentů (Gavora 2008).

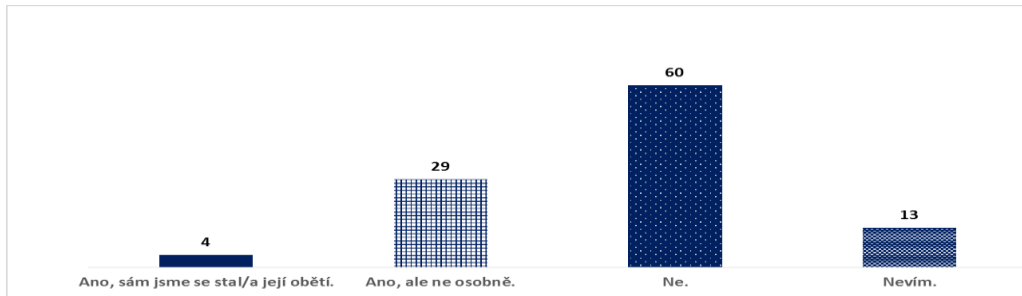
9 Výsledky průzkumu

Jak již bylo uvedené výše, s administrací tištěných dotazníků souhlasily 3 školy, z toho dvě ZŠ a jedna SŠ ve Zlíně. Celkem bylo zadáno 115 tištěných dotazníků. Vybírali jsme 90 vyplněných tištěných dotazníků. Návratnost tištěných dotazníků je 78%. Gavora (2008) považuje návratnost dotazníků od 75 % za velmi dobrou. Návratnost u elektronických dotazníků je menší než 1 %. Obeslali jsme 4 ZŠ a 6 SŠ, elektronických dotazníků bylo vyplněno 16. Dotazník vyplnilo celkem 106 respondentů.

Zjištěná data byla nejdříve uspořádána za pomoci čárkovací metody. Poté jsme si sestavili tabulky četností. Výsledky budou prezentovány u každé položky zvlášť. Ke každé položce (kromě 6. a 7.) bude uveden sloupcový graf znázorňující absolutní četnosti a tabulka s relativními četnostmi. U položek 6 a 7 jsou absolutní četnosti velmi malé, proto uijeme pouze grafického zpracování. Položky, které jsou zaměřeny na zjišťování sociodemografických údajů o respondentech, jsou zpracovány do výsečových grafů.

Položka č. 1:

Setkal/a jste se někdy s kyberšikanou učitele na Vaší škole?

Graf 1: Absolutní četnosti k položce č. 1

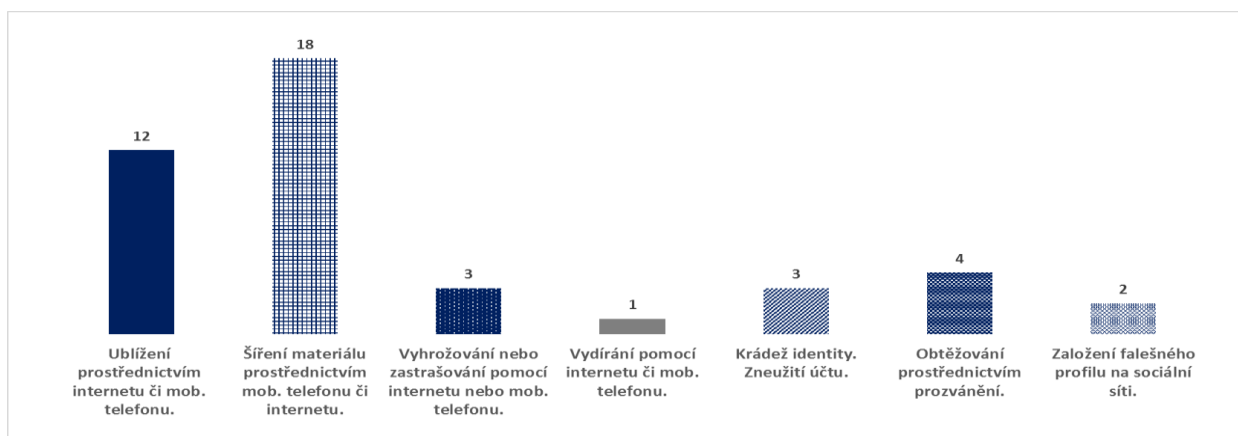
Tab. 3. Relativní četnosti k položce č. 1

Setkal/a jste se někdy s kyberšikanou učitele na Vaší škole?	
Odpovědi	Relativní četnost
Ano, sám jsme se stal/a její obětí.	4,3 %
Ano, ale ne osobně.	31,5 %
Ne.	65,2 %
Nevím.	14,1 %

S kyberšikanou učitele se osobně setkali 4 respondenti, s případem kyberšikany učitele se na své škole setkala 39 respondentů. Více než polovina respondentů uvedla, že se s kyberšikanou učitele nesešla.

Položka č. 2:

Následující situace představují jednotlivé formy kyberšikany. Zaškrtněte, se kterými z nich jste se setkal/a. Vybírejte situace, kdy došlo k opakovanému, intenzivnímu útoku, který měl negativní dopad.

Graf 2: Absolutní četnosti k položce č. 2

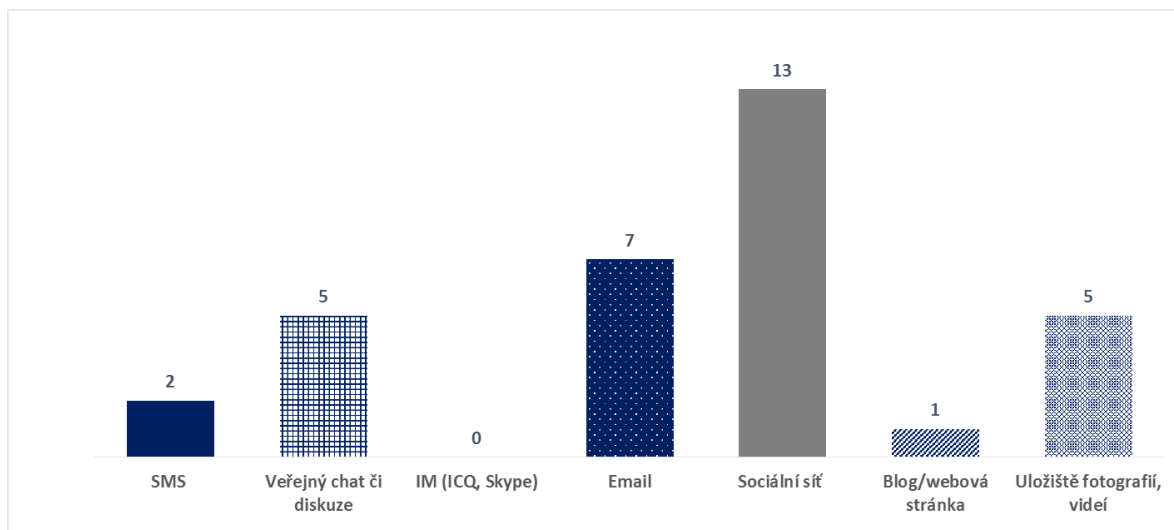
Tab. 4. Relativní četnosti k položce č. 2

Formy kyberšikany	
Odpovědi	Relativní četnost
Ublížení prostřednictvím internetu či mob. telefonu.	27,9 %
Šíření materiálu prostřednictvím mob. telefonu či internetu.	41,9 %
Vyhrožování nebo zastrašování pomocí internetu nebo mob. telefonu.	7,0 %
Vydírání pomocí internetu či mob. telefonu.	2,3 %
Krádež identity. Zneužití účtu.	7,0 %
Obtěžování prostřednictvím prozvánění.	9,3 %
Založení falešného profilu na sociální síti.	4,7 %

Z uvedeného grafu je patrné, že nejvíce se respondenti setkali se šířením fotografií, videonahrávek či zvukových nahrávek, s účelem ponížit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit prostřednictvím mobilního telefonu či internetu a to v 18 případech. Celkem 12 respondentů uvedlo, že se setkali s formou ublížení prostřednictvím internetu či mobilního telefonu (ponižování, urážení, zesměšňování či jiné ztrapňování.).

Položka č. 3:

Jaká online či telekomunikační služba byla k útoku využita?

Graf 3: Absolutní četnosti k položce č. 3

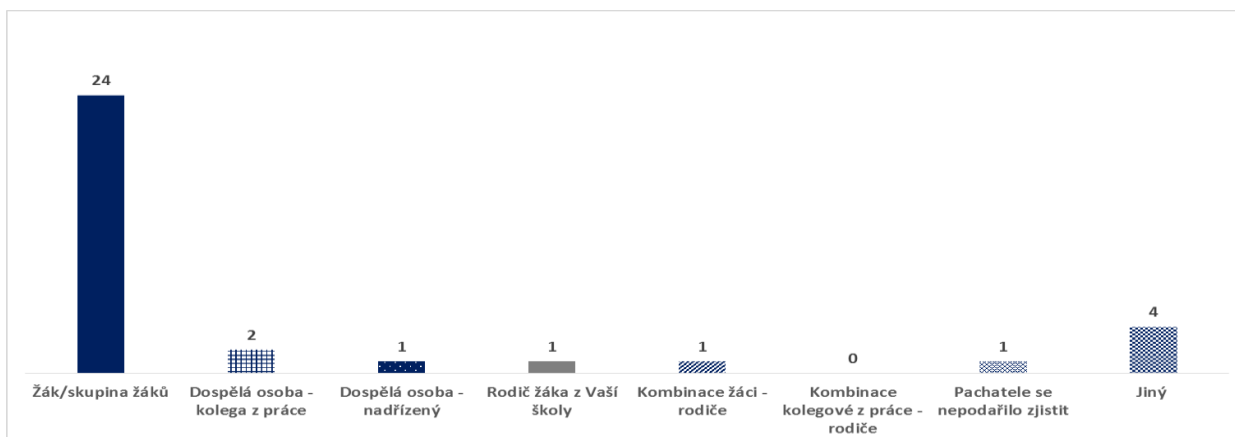
Tab. 5. Relativní četnosti k položce č. 3

Prostředek využitý ke kyberšikaně	
Odpovědi	Relativní četnost
SMS	6,1 %
Veřejný chat či diskuze	15,2 %
IM (ICQ, Skype)	0,0 %
Email	21,2 %
Sociální síť	39,4 %
Blog/webová stránka	3,0 %
Uložiště fotografií, videí	15,2 %

Ve 13 případech bylo využito ke kyberšikanování vůči učitelům sociálních sítí. Druhým nejoblíbenějším prostředkem kyberagresorů je email a po něm uložitelé fotografií/ videí a veřejné chaty a diskuze, které uvedlo 5 respondentů.

Položka č. 4:

Kdo byl pachatelem kyberšikany?

Graf 4: Absolutní četnosti k položce č. 4

Tab. 6. Relativní četnosti k položce č. 4

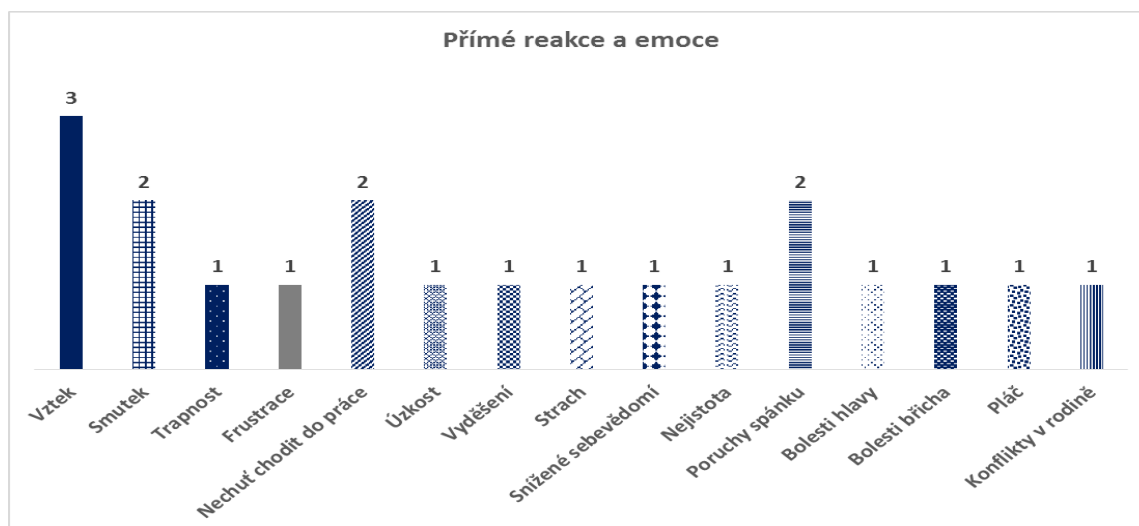
Pachatel kyberšikany	
Odpovědi	Relativní četnost
Žák/skupina žáků	70,6 %
Dospělá osoba - kolega z práce	5,9 %
Dospělá osoba – nadřízený	2,9 %
Rodič žáka z Vaší školy	2,9 %
Kombinace žáci – rodiče	2,9 %
Kombinace kolegové z práce - rodiče	0,0 %
Pachatele se nepodařilo zjistit	2,9 %
Jiný	11,8 %

Nejčastěji se elektronické šikany dopouštěli žáci, uvedlo tak 24 respondentů.

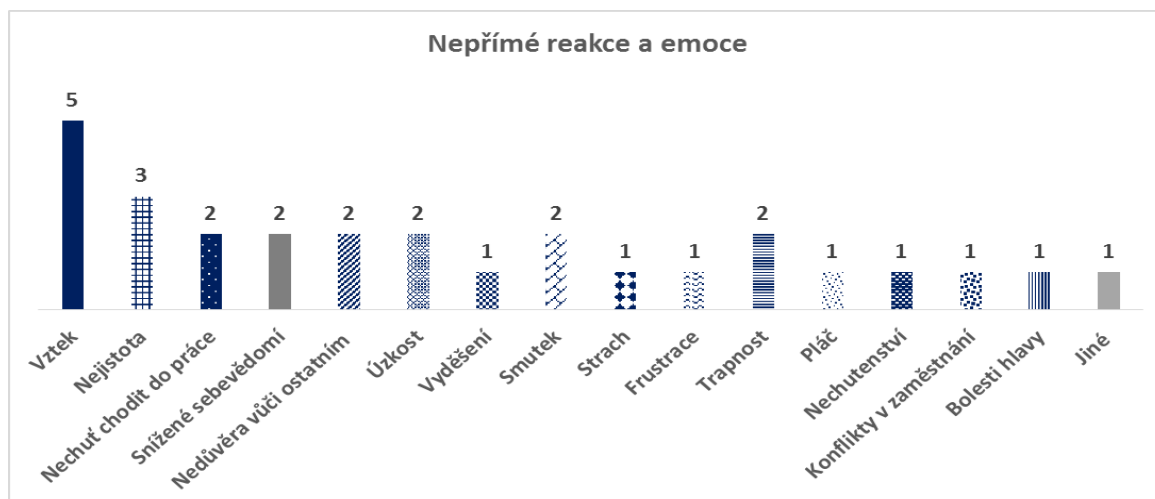
Položka č. 6, 7:

Vyberte jaké emoce a další reakce jste zažíval v průběhu elektronické šikany.

Odpovědi u položek 6 a 7 jsme rozdělili do dvou kategorií, podle toho, zda odpověděli samotné oběti, nebo osoby, které se s kyberšikanou setkali nepřímo.

Graf 5a: Absolutní četnosti k položce č. 6,7

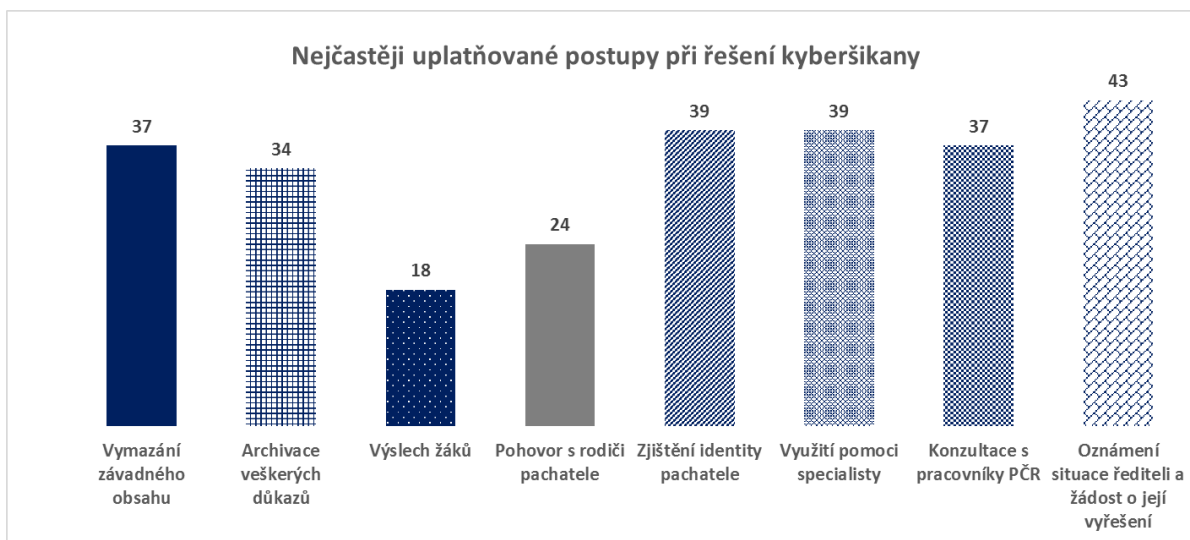

Graf 5b: Absolutní četnosti k položce č. 6,7

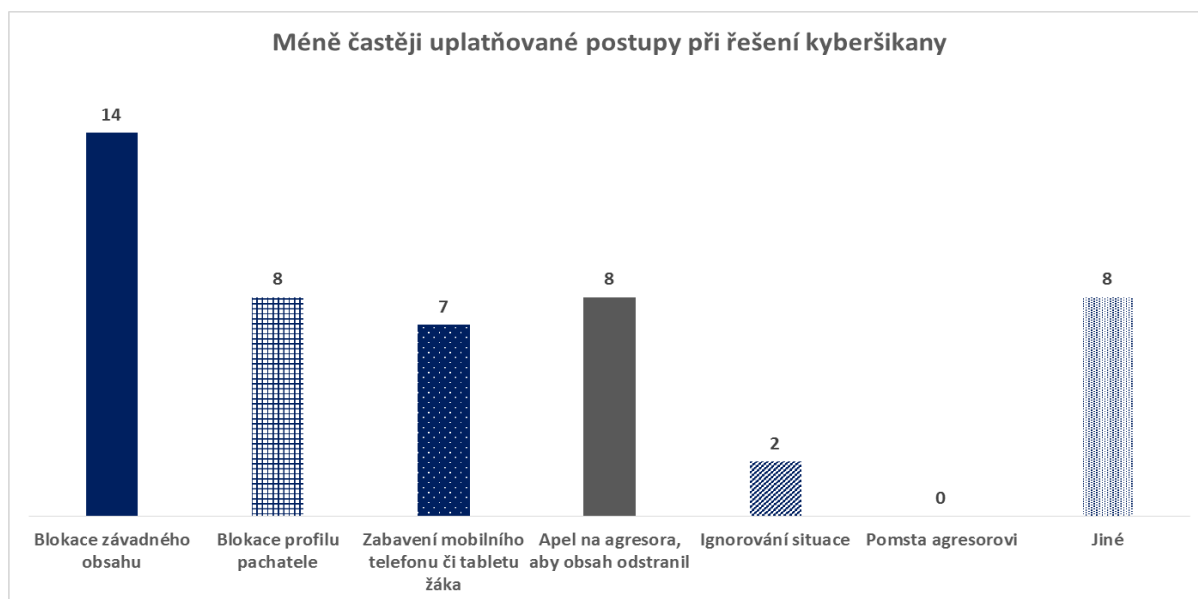
Jak u přímých obětí, tak u respondentů, kteří se s elektronickou šikanou učitele setkali nepřímo, převládá z hlediska dopadů vztek.

Položka č. 8:

Které z následujících postupů jste při řešení využili? Případně, kterých kroků byste využili, kdybyste byli napadeni kyberagresorem?

Graf 6a: Absolutní četnosti k položce č. 8

Graf 6b: Absolutní četnosti k položce č. 8

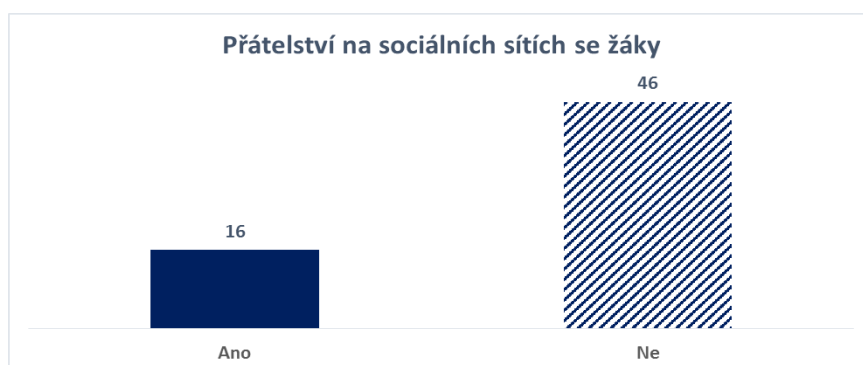
Tab. 7: Relativní četnosti k položce č. 8

Odpovědi	Relativní četnost
Vymazání obsahu	11,6 %
Blokace závadného obsahu	4,4 %
Blokace profilu pachatele	2,5 %
Archivace veškerých důkazů	10,7 %
Zjištění identity pachatele	12,3 %
Výslech žáků	5,7 %
Využití pomoci specialisty	12,3 %
Pohovor s rodiči pachatele	7,5 %
Konzultace s pracovníky PČR	11,6 %
Zabavení mobilního telefonu či tabletu žáka	2,2 %
Oznámení situace řediteli a žádost o její vyřešení	13,5 %
Apel na agresora, aby obsah odstranil	2,5 %
Ignorování situace	0,6 %
Pomsta agresorovi	0,0 %
Jiné	2,5 %

Nejčastěji (by) respondenti uplatnili při řešení elektronické šikany oznámení situace řediteli. Dalšími nejoblíbenějšími postupy byly využití pomoci specialisty a zjištění identity pachatele. V odpovědi JINÉ 4 respondenti uvedli, že neví, jak by postupovali. Jeden respondent by při řešení využil kázeňských opatření.

Položka č. 9:

Máte na sociálních sítích mezi svými přáteli své žáky?

Graf 7: Absolutní četnosti k položce č. 9

Tab. 8: Relativní četnosti k položce č. 9

Odpovědi	Relativní četnost
Ano	25,8 %
Ne	74,2 %

Nadpoloviční většina respondentů si nepřidává své žáky mezi přátele na sociálních sítích.

Položka č. 10:

Jsou ve Vaší škole stanoveny normy (pravidla), které souvisejí s prevencí rizikového chování na internetu?

Graf 8: Absolutní četnosti k položce č. 10

Tab. 9: Relativní četnosti k položce č. 10

Odpovědi	Relativní četnost
Ano	66,0 %
Ne	34,0 %

Více než polovina respondentů se domnívá, že mají ve škole stanoveny normy, jenž souvisí s prevencí rizikového chování na internetu.

Položka č. 11:

Máte v normách školy (např.: ve školním řádu) nastavena pravidla spojená s používáním mobilních telefonů v průběhu vyučování?

Graf 9: Absolutní četnosti k položce č. 11

Tab. 10: Relativní četnosti k položce č. 11

Odpovědi	Relativní četnost
Ano	100 %
Ne	0 %

Všichni respondenti mají v normách školy nastavena pravidla spojená s používáním mobilních telefonů v průběhu vyučování.

Položka č. 12:

Zúčastnil/a jste se školení, kurzu, semináře či jiné edukační akce v rámci prevence negativních komunikačních jevů v prostředí internetu?

Graf 10: Absolutní četnosti k položce č. 12

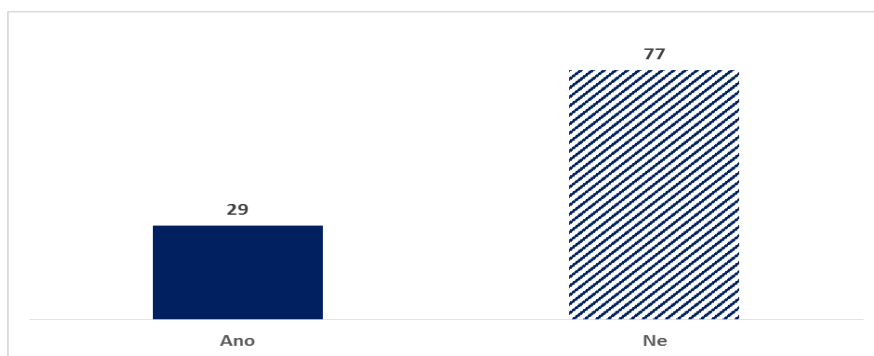
Tab. 11: Relativní četnosti k položce č. 12

Odpovědi	Relativní četnost
Ano	26,4 %
Ne	73,6 %

Skoro tři čtvrtiny respondentů se nezúčastnilo žádné vzdělávací akce v rámci prevence negativních komunikačních jevů v prostředí internetu.

Položka č. 13:

Setkal/a jste se někdy s tím, že by Vás někdo ve školním prostředí natáčel/fotografoval bez Vašeho souhlasu?

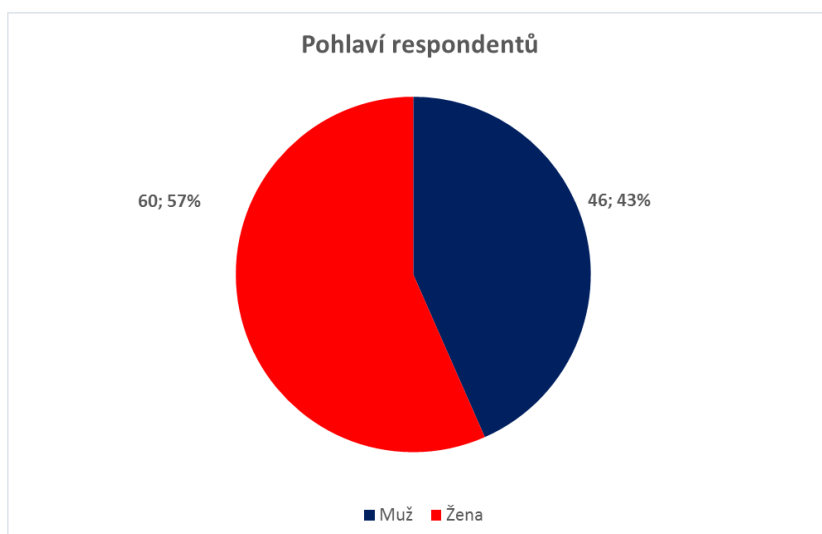
Graf 11: Absolutní četnosti k položce č. 13

Tab. 12: Relativní četnosti k položce č. 13

Odpovědi	Relativní četnost
Ano	27,4 %
Ne	72,6 %

Celých 29 respondentů se setkala s tím, že je někdo natáčel či fotografoval ve školním prostředí bez jejich souhlasu.

Sociodemografické údaje o respondentech

Graf 12: Pohlaví respondentů

Graf 13: Typ školy, na které respondent vyučuje

U obou dvou výsečových grafů je znázorněna jak absolutní tak relativní četnost.

Průměrný věk respondenta vyučujícího na základní škole je 44 let. U respondentů vyučujících na středních školách byl průměrný věk vyšší, činil 50 let. Z uvedených informací jasně vyplývá, že učitelé, jenž se zapojili do průzkumu, mají většinou více než 40 let.

Z hlediska **pedagogické praxe** můžeme 93 učitelů, jejichž délka pedagogické praxe je vyšší než 4 roky, zařadit mezi učitele-experty. Zbýlých 9 učitelů z našeho zkoumaného souboru jsou učitelé „ne-experti“ (začínající učitelé).

10 Diskuze

Průzkum v empirické části práce zjišťoval nejen zkušenosti učitelů s kyberšikanou, ale také jejich postupy při řešení a informace z hlediska prevence. V této kapitole budeme diskutovat nad vlastními výsledky na základě výzkumných problémů a položek v dotazníku. Poté srovnáme výsledky našeho šetření s výsledky výzkumů, které jsme uvedli v kapitole třetí a páté. Bohužel mnoho oslovených respondentů neprojevovalo zájem zapojit se do průzkumného šetření i přes veškerou naši snahu. Z toho důvodu nemůžeme činit obecné závěry, a proto nastíníme pouze obecný vhled do problematiky.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda se učitelé vybraných základních a středních škol ve Zlíně stali oběťmi kyberšikan. Odpověď na tuto otázku nám poskytla položka č. 1. Pouze 4 respondenti přiznali, že se sami stali oběťmi kyberšikan. Vysvětlení, proč se jen velmi malé procento respondentů přiznalo, že byli někdy kyberšikanováni, může být několik. Někteří učitelé mohou vnímat napadení jako své osobní selhání. Z toho důvodu si problém nepřipouštějí, ignorují či jej zlehčují. Dalším důvodem nepřiznání útoků vůči své osobě, mohla být nedůvěra v anonymitu dotazníku, i když byly při administraci přikládány k dotazníkům obálky. Velmi zajímavým zjištěním průzkumu je, že 13 pedagogů uvedlo, že neví, zda se s kyberšikanou setkali. Evokuje to v nás neznalost daného sociálně patologického jevu, což je v rozporu s diagnostickou profesní kompetencí učitele.

Čechová (2010) i Koubková (2012) při svém šetření zjistily mnohem větší četnost obětí kyberšikan učitele. Naše výsledky se však téměř shodují s výzkumem Bezpečně v kyberprostoru.

Oslovení pedagogové se nejčastěji setkali s šířením fotografií, videonahrávek či jiných zvukových nahrávek, za účelem ponížit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit prostřednictvím mobilního telefonu či internetu. Naše výsledky jsou totožné s výsledky Čechové (2010), která zjistila, že nejčastějším projevem elektronické šikany vůči učiteli je nahrávání na mobilní telefon s následným sdílením na internetu. Stejně jako v Británii jsou v České republice neoblíbenější komunikační platformou kyberagresorů sociální sítě. Velmi často využívaným prostředkem k virtuálnímu šikanování učitele je email. Velkou výhodou pro agresory u emailové komunikace je, že hlavička odesilatele se dá velmi snadno zfalšovat.

Z hlediska dopadů elektronické šikany na učitele nemůžeme vyvozovat obecné závěry. Na otázky č. 6 a 7 odpovědělo pouze málo respondentů. U přímých obětí převládá vztek, nechť chodit do práce, poruchy spánku a smutek. Zajímavé je, že na otázky týkající se

dopadů odpověděli také respondenti, jež se s útoky nesetkali osobně. Je možné, že si respondenti důsledně nepřečetli zadání jednotlivých položek v dotazníku. Pokud byly opravdu poznamenány, nejčastěji se jednalo o emoce vzteku a nejistoty.

Co se týče postupování při řešení případů elektronické šikany, nejvíce respondentů (by) o případu informovalo ředitele školy a zároveň by je požádali o vyřešení situace. Kamenem úrazu by zde mohl být zmiňovaný negativní přístup vedení školy k řešení podobných situací (viz podkapitola 4.1). Ve 39 případech by učitelé zjišťovali identitu pachatele, ve stejném počtu případů by se také obraceli na externí odborníky. Je překvapivé, že 37 respondentů by vymazalo závadný obsah, což nasvědčuje tomu, že by problém dále neřešili a zároveň by zničili důkazní materiál.

Skoro tři čtvrtiny respondentů, jež mají účet na sociálních sítích, si chrání v rámci prevence své soukromí, jak to vyplývá z odpovědí na otázku č. 9. Stejný počet respondentů uvedl, že na sociálních sítích nemají přidané žáky mezi svými přáteli. Je podivuhodné, že téměř tři čtvrtiny respondentů se nezúčastnily žádné vzdělávací akce zaměřené na prevenci negativních komunikačních jevů v prostředí internetu. Domníváme se, že zejména z časových důvodů učitelé získávají informace o prevenci raději prostřednictvím samostudia.

Pozoruhodné jsou také zjištěné údaje týkající se otázky č. 13. Až třetina oslovených respondentů se setkala s tím, že by je někdo natáčel či fotografoval bez jejich souhlasu ve školním prostředí. Stalo se tak, i přesto, že je natáčení či fotografování bez souhlasu dané osoby v rozporu s Občanským zákoníkem, zákon č. 89/2012 Sb. (viz podkapitola 4.1).

Vysoký průměrný věk respondentů, ze kterých je převážná většina učitelů expertů odráží jeden z významných problémů učitelské profese v dnešní době. Jedná se o stárnutí učitelských sborů. Mnoho začínajících učitelů pocítí zklamání či neúspěch hned na počátku své kariéry a z toho důvodu zkoušejí budovat kariéru na jiných pracovních pozicích.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zabývala kyberšikanou učitelů. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou (empirickou). V teoretické části práce jsem popsala stěžejní teoretické vstupy. Praktická část práce navazuje na teoretické vstupy. Při vypracování práce bylo využito hned několika metod, teoretická část vznikla především díky sběru pramenů a zdrojů a empirická část byla provedena metodou explorační konkrétně technikou dotazníku, dále jsem se v této části věnovala analýze a interpretaci zjištěných výsledků.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda se učitelé na vybraných základních a středních školách stali oběťmi kyberšikany. Hlavní cíl byl naplněn prostřednictvím teoretických a praktických dílčích cílů. Všechny cíle práce, vyjma toho, jež měl za úkol zjistit dopady elektronické šikany u učitelů na vybraných základních a středních školách, považuji za splněné. U výše uvedeného cíle nemohu činit obecné závěry, jelikož mi na otázku č. 6 a 7 neodpověděl dostatečný počet respondentů.

V teoretické části je definován termín kyberšikana, včetně zařazení do systému sociálně patologických jevů. Značná část první kapitoly je věnována tradiční šikaně, jelikož s ní kyberšikana do značné míry souvisí, můžeme ji považovat za předchůdkyni kyberšikany. Následně jsem se zabývala cílovou skupinou mého průzkumu - učiteli. Třetí kapitolu jsem zaměřila na samotné jádro práce na kybernetickou šikanu zaměřenou na učitele. Popsala jsem zde názory odborníků, včetně statistických údajů ze zahraničních výzkumů a průzkumů. V této kapitole uvádím také případy kyberšikany učitele, jež se odehrály v České republice. V poslední kapitole teoretické části jsou popsány postupy využívané při řešení elektronické šikany, včetně legislativního zakotvení. V teorii práce není opomenuta ani prevence, je zpracována z hlediska tří hlavních subjektů (jedince, školy a státu).

V praktické části uvádím výzkumy a průzkumy, které se mnou stanoveného tématu dotýkají. Také jsem zde charakterizovala průzkumné šetření, jeho přípravu, průběh a výsledky. Poslední kapitola praktické části diskutuje a hodnotí zjištěná data.

Průzkumu realizovaného v praktické části se zúčastnilo 106 respondentů. Kyberšikanu učitele zažily 4 % respondentů, 30 % dotázaných se s ní setkalo neosobně a 14 % jich neví, zda se staly obětí kybernetické šikany. Mezi nejčastější formy útoků patří šíření fotografií, videonahrávek či zvukových nahrávek a ublížení prostřednictvím mobilního telefonu či internetu, kdy byly útoky prováděny s úmyslem ponížit, zesměšnit či jinak ztrapnit

nebo urazit. Nejoblíbenějšími komunikačními platformami využívanými ke kyberšikanování učitele jsou sociální sítě a email.

Z uvedených výsledků zde vyplývá, že kyberšikana učitelů není ve Zlíně příliš rozšířená. Doporučuji se však dané problematice i nadále věnovat, jelikož nevíme, zda se útoky na učitele nestanou populárnější.

SEZNAM ZKRATEK

- aj. – a jiné
- apod. – a podobně
- atd. – a tak dále
- ICT – Informační a komunikační technologie
- KPBI – Kraje pro bezpečný internet
- MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- např. – například
- NCBI – Národní centrum bezpečnějšího internetu
- PČR – Policie České republiky
- SŠ – Střední škola
- tab. – Tabulka
- ÚOOÚ – Úřad na ochranu osobních údajů
- ZŠ – Základní škola

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulky

Tab. 1. Srovnání tradiční šikany s kyberšikanou podle určitých hledisek

Tab. 2. Chronologická posloupnost kroků při řešení kyberšikany

Tab. 3. Relativní četnosti k položce č. 1

Tab. 4. Relativní četnosti k položce č. 2

Tab. 5. Relativní četnosti k položce č. 3

Tab. 6. Relativní četnosti k položce č. 4

Tab. 7: Relativní četnosti k položce č. 8

Tab. 8: Relativní četnosti k položce č. 9

Tab. 9: Relativní četnosti k položce č. 10

Tab. 10: Relativní četnosti k položce č. 11

Tab. 11: Relativní četnosti k položce č. 12

Tab. 12: Relativní četnosti k položce č. 13

Grafy

Graf 1: Absolutní četnosti k položce č. 1

Graf 2: Absolutní četnosti k položce č. 2

Graf 3: Absolutní četnosti k položce č. 3

Graf 4: Absolutní četnosti k položce č. 4

Graf 5a: Absolutní četnosti k položce č. 6,7

Graf 5b: Absolutní četnosti k položce č. 6,7

Graf 6a: Absolutní četnosti k položce č. 8

Graf 6b: Absolutní četnosti k položce č. 8

Graf 7: Absolutní četnosti k položce č. 9

Graf 8: Absolutní četnosti k položce č. 10

Graf 9: Absolutní četnosti k položce č. 11

Graf 10: Absolutní četnosti k položce č. 12

Graf 11: Absolutní četnosti k položce č. 13

Graf 12: Pohlaví respondentů

Graf 13: Typ školy, na které respondent vyučuje

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

- BENDL, Stanislav. *Školní kázeň v teorii a praxi: učebnice pro studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Triton, 2011. 202 s. ISBN 978-80-7387-432-2.
- ČECHOVÁ, Monika. *Násilí na učitelích ze strany žáků - jeho souvislost s interakčním stylem učitele*. Brno, 2010. 71 s. Diplomová práce. Masarykova Univerzita v Brně. Vedoucí práce PhDr. Ivana Poledňová, CSc.
- ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 150 s. Psyché. ISBN 978-80-210-6374-7.
- Česká škola. 78% pachatelů kyberšikany je ze stejné školy jako oběť. In: *Česká škola.cz* [online]. 2010. [cit. 2016-4-15]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2010/02/78-pachatelu-kybersikany-je-ze-stejne.html>
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. 272 s. ISBN 978-80-223-2391-8.
- HOLLÁ, Katarína. Kyberšikanovanie učiteľov. *Pedagogika. sk: slovenský časopis pre pedagogické vedy*. 2012, 3.(3.), s. 166-180. ISSN 1338-0982. Dostupné také z: <http://www.casopispedagogika.sk/category/rocnik-3/rocnik-3-cislo-3>
- JIHOMORAVSKÝ KRAJ. Bezpečně v kyberprostoru: Výzkumné šetření [online]. 2011 [cit. 2016/04/15]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CC4QFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.jmskoly.cz%2Fbezpecne_v_prostoru%2F4ce93bb4-
- KALHOUS, Zdeněk, Otto OBST a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X.
- KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-807-3678-715.
- KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. Využívání mobilního telefonu dětmi 8–18 let. In: *Projekt E-bezpečí* [online]. Olomouc 2009 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/cat_view/27-vyzkumne-zpravy
- KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. Nebezpečí elektronické komunikace: zpráva z výzkumného šetření realizovaného v rámci projektu prevence nebezpečných komunikačních praktik spojených s elektronickou komunikací pro pedagogy a nepedagogy. In: *Projekt E-bezpečí* [online]. Olomouc 2009-2010 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/cat_view/27-vyzkumne-zpravy
- KOPECKÝ, Kamil. Komentář: Vytočte svého učitele - natočte jeho reakci a vyhrajete Fajn lyžák za 750 000. A říkejme tomu třeba prank. In: *Projekt E-bezpečí* [online]. 2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/1124-komentar-vytotte-sveho-ucitele-natocte-jeho-reakci-a-vyhrajete-fajn-lyzak-za-750-000-a-rikejme-tomu-treba-prank>

KOUBKOVÁ, Hana. Problematika kyberšikany učitele na SŠ. Brno, 2012. 64 s. Bakalářská práce. Mendelova univerzita v Brně. Vedoucí práce Mgr. Helena Fejfarová.

KPBI. E-learningové kurzy. *KRAJE PRO BEZPEČNÝ INTERNET* [online]. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.kpbi.cz/elearning>

KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana, kybernetická šikana (studie)*. Olomouc: Net University, 2010. 72 s. ISBN 978-80-254-7791-5

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2012. 164 s. ISBN 978-80-262-0052-9.

LEHOVCOVÁ SUCHÁ, Veronika. Studentka urazila učitelku na Facebooku, čeká ji trest. In: *Aktuálně.cz*. [online]. 2010. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/studentka-urazila-ucitelku-na-facebooku-ceka-ji-trest/r~i:article:659836/>

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. 190 stran. ISBN 978-80-247-5309-6.

MIOVSKÝ, Michal et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

MŠMT. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. Příloha č. 7: Co dělat, když – intervence pedagoga. Kyberšikana. In: *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT- 22294/2013-1). In: *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. Poznámky k možnostem právního řešení problematiky šikany ve školách. In: *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizovalo-metodicke-pomucky-k-reseni-sikany>

MŠMT. Navrhovaná opatření k oblasti šikany ve školním prostředí. In: *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2016 [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: [ww.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizovalo-metodicke-pomucky-k-reseni-sikany](http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizovalo-metodicke-pomucky-k-reseni-sikany)

MŠMT. Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012. In: *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

NASUWT. Huge rise in teachers being abused on social media. In: *NASUWT The Teachers Union*. [online]. 2015. [cit. 2016-4-15]. Dostupné z: http://www.nasuwt.org.uk/Whatsnew/NASUWTNews/PressReleases/NASUWT_013930

NCBI. *Kyberšikana ve školním prostředí*. Metodický materiál pro pedagogické pracovníky. NCBI, 2012. 44 s. Dostupné z: www.ncbi.cz/category/6-metodiky-ucebni-materialy?download=38

NUSL, Robert. Ředitel: Vzdělanému učiteli kyberšikana nehrozí. In: *Deník.cz* [online]. 2010. [cit. 2012-04-30]. Dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/vzdelanemu-uciteli-kybersikana-nehrozi-rika-redite.html

ONDREJKOVIČ, Peter a kol. *Sociálna patológia*. 3.vyd. Bratislava: SAV. 2009. 553 s. ISBN 978-80-224-1074-8.

PEARSON, Jordan. Kids Are Cyberbullying Their Teachers. In: *MOTHERBOARD*. [online]. 2014. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://motherboard.vice.com/read/kids-are-cyberbullying-their-teachers>

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, a2002. 481 s. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, Jan. *Učitel: současné poznatky o profesi*. 1. vyd. Praha: Portál, b2002. 154 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-621-7.

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.

SYMANTEC CORPORATION. *Norton Online Family Report Identifies Issues of "Cyberbaiting" and Overspending*. 2011. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: https://www.symantec.com/about/newsroom/press-releases/2011/symantec_1117_01

SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 177 s. ISBN 978-80-244-3911-2.

ŠIRŮČKOVÁ, Michaela. Rizikové chování. In: MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika Adiktologie. 2015. s. 161–166. ISBN 978-80-7422-393-8.

ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4227-3.

ŠTEFUNKOVÁ, Michaela. Sociálně patologické jevy. In: MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika Adiktologie. 2015. s. 167-170. ISBN 978-80-7422-393-8.

ŠVEC, Štefan a kol. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava: IRIS, 1998. 303 s. ISBN 80-88778-73-5

TN CZ. Žáci ušikanovali učitelku k smrti! Teď prodávají nahrávky mučení. In: *TN.cz*. [online]. 2016. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://tn.nova.cz/clanek/zaci-usikanovali-ucitelku-k-smrti-ted-prodavaji-nahravky-s-mucenim.html>

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007. 76 s. ISBN 978-80-7290-325-2.

VAŠUTOVÁ, Maria a kol. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Vyd. 1. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. 225 s. ISBN 978-80-7368-858-5.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Business center.cz* [online]. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/obcansky-zakonik/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: **Průvodní dopis**

Příloha č. 2: **Dotazník**

Příloha č. 1: **Průvodní dopis**

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,

Jsem studentkou Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Realizujeme výzkumné šetření zaměřené na kyberšikanu učitelů na 2. stupni základních škol a na středních školách ve Zlíně. Prostřednictvím tohoto emailu se na Vás obracím s prosbou o vyplnění dotazníku zaměřeného na toto téma. Naše výzkumné šetření navazuje na výzkum kyberšikany českých učitelů 2016, který je realizován v rámci projektu E-Bezpečí Univerzitou Palackého v Olomouci.

Dotazník obsahuje 17 položek, jeho vyplnění Vám bude trvat maximálně 10 minut. Zaručuji Vám, že veškeré informace budou zpracovány anonymně a nebude možné dohledat, na které škole respondent vyučuje.

Poslední dobou se čím dál častěji dozvídáme o zvyšující se agresi a negativním chování žáků a jiných subjektů vůči učitelům. Kyberšikanování učitelů může být jednou z jejich projevů a často bývá odhaleno až v extrémních případech. Z důvodu aktuálnosti tématu a také nedostatku relevantních informací vyplývajících z absence výzkumů na dané téma se zaměříme na zmapování aktuálního stavu kyberšikany učitele. Hlavním cílem šetření je zjistit jednotlivé projevy elektronického šikanování učitelů. Vyplněním daného dotazníku posunete o krok dál empirické poznatky týkající se rizikového chování zaměřeného na osobu učitele. Chápu, že dané téma je citlivé a vzpomínky spojené s problematikou nejsou zrovna příjemné, i přesto Vás snažně prosím o obětování pár minut Vašeho času pro prospěšnou věc. Dotazník naleznete zde: <http://goo.gl/forms/AFRER0LWeC>

Předem děkujeme za vyplnění dotazníku.

S přáním hezkého dne

Zedníková Denisa

Příloha č. 2: Dotazník

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,

Jsem studentkou Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění krátkého anonymního dotazníku, zaměřeného na **kyberšikanu učitelů základních a středních škol ve Zlíně**. Zjištěné údaje budou použity pouze v rámci výzkumného šetření. Žádné údaje nebudou poskytovány třetím stranám. Hlavním cílem výzkumného šetření je zmapování aktuálního stavu elektronického šikanování a jiných kyberútoků vůči učitelům ve Zlíně. Naše výzkumné šetření navazuje na výzkum kyberšikanu českých učitelů 2016, který je realizován v rámci projektu E-Bezpečí Univerzitou Palackého v Olomouci. Vyplněním dotazníku můžete přispět ke zlepšení ochrany učitele. Důvodem realizace výzkumného šetření je aktuálnost daného tématu a také nedostatek relevantních informací vyplývající z absence výzkumů na dané téma. Dotazník obsahuje **17 položek**, z velké části se jedná o polouzavřené otázky. Jeho vyplnění Vám bude trvat maximálně **10 minut**. Zaručuji Vám, že veškerá informace budou zpracována anonymně a nebude dohledatelné, ze které školy respondent pochází. Jak již bylo uvedeno výše, dotazník je zcela anonymní. Nicméně, v případě, že byste měli zájem o výsledky výzkumu, kontaktujte mě na emailové adrese: denisa.zednikova01@upol.cz.

Denisa Zedníková

Všechny otázky v tomto dotazníku jsou určeny **učitelům 2. stupně základních škol a středních škol** ve Zlíně.

Pokyny k vyplnění:

Vámi vybranou odpověď/í prosím zakřížkujte. Příklad vyplnění položky v dotazníku:

1. Vaše pohlaví:

- Muž Žena

1. Setkal (a) jste se někdy s kyberšikanou učitele na Vaší škole?

- Ano, sám jsem se stal její obětí.
 Ano, ale ne osobně.
 Ne.
 Nevím.

V případě, že jste odpověděl (a) Ne či Nevím pokračujte na otázku č. 8.

2. Následující situace představují jednotlivé formy kyberšikan. Zaškrtněte, se kterými z nich jste se setkal (a).

Vyberte prosím situace, kdy došlo k **opakovanému** útoku, útok byl **intenzivní** a měl **negativní** dopad.

- Ublížení prostřednictvím internetu či mobilního telefonu (ponižování, urážení, zesměšňování nebo jiné ztrapňování).*
- Šíření fotografií, videonahrávek či zvukových nahrávek, s účelem ponižit, zesměšnit nebo jinak ztrapnit prostřednictvím mobilního telefonu či internetu.*
- Vyhrožování nebo zastrašování pomocí služeb internetu nebo mobilního telefonu.*
- Vydirání pomocí služeb internetu nebo mobilního telefonu.*
- Krádež identity, zneužití účtu.*
- Obtěžování prostřednictvím prozvánění (např. opakovaně, večer, delší dobu).*
- Založení falešného profilu na sociální síti.*
- Jiné, uveďte:

3. Jaká online či telekomunikační služba byla k útoku využita?

☐ SMS zpráva	☐ sociální síť (Facebook, Spolužáci.cz apod.)
☐ veřejný chat nebo diskuse (mimo sociální síť)	☐ blog či webová stránka
☐ instant messenger - ICQ, Skype	☐ úložiště fotografií či úložiště videí (např. Youtube)
☐ e-mail	☐ Jiná, uveďte:

4. Kdo byl pachatelem (pachateli) kyberšikany?

☐ Žák či skupina žáků	☐ Kombinace - žáci a rodiče
☐ Dospělá osoba - kolega z práce	☐ Kombinace - kolegové z práce a rodiče
☐ Dospělá osoba - Váš nadřízený	☐ Pachatele se nepodařilo zjistit
☐ Rodič/rodiče žáka/žáků z Vaší školy	☐ Někdo jiný, uveďte

5. Ve kterém roce Vaší pedagogické praxe se útok odehrál? Odpovězte, jen pokud jste se sami stali obětí.

6. Vyberte, které emoce jste zažíval během útoků elektronické šikany:

Můžete zvolit více možností. Odpovězte, jen pokud jste se sami stali obětí.

☐ Vztek	☐ Sebeobviňování
☐ Smutek	☐ Nechuť chodit do práce
☐ Úzkost	☐ Nedůvěra vůči ostatním
☐ Vyděšení	☐ Pocit osamění
☐ Nejistota	☐ Snížené sebevědomí
☐ Trapnost	☐ Frustrace
☐ Strach	☐ Jiné, uveďte:

7. Vyberte, jaké další reakce jste v průběhu kyberšikany zažíval/a.

Můžete vybrat více možností. Odpovězte, jen pokud jste se sami stali obětí.

☐ Svalová tenze	☐ Konflikty v rodině
☐ Bolesti hlavy	☐ Konflikty v zaměstnání
☐ Bolesti břicha	☐ Nechutenství
☐ Poruchy spánku	☐ Sebevražedné jednání
☐ Pláč	☐ Jiné, uveďte:

8. Které z následujících postupů jste při řešení využili? Případně, kterých kroků byste využili, kdybyste byli napadeni kyberagresorem? Můžete zvolit více možností.

- Vymazání závadného obsahu (např. fotografie, videa, nevhodného profilu apod.)
- Blokace závadného obsahu (obsah není smazán, ale není vidět)
- Blokace profilu pachatele
- Archivace veškerých důkazů (záznamů komunikace)
- Zjištění identity pachatele (např. prostřednictvím jiných žáků, průzkumem profilů na sociálních sítích, analýza hlavičky e-mailu apod.)
- Výslech žáků (informátorů, přihlížejících)
- Využití pomoci specialisty (např. v oblasti IT) či externích organizací (E-bezpečí, ČŠI, PPP...)
- Pohovor s rodiči pachatele
- Konzultace s pracovníky Policie ČR
- Zabavení mobilního telefonu či tabletu žáka
- Oznámení situace řediteli školy a žádost o její vyřešení
- Apel na agresora, aby obsah odstranil
- Ignorování situace (nepokládáme ji závažnou, proto nepodnikáme příslušné kroky)
- Pomsta agresorovi
- Jiné:

9. Máte na sociálních sítích mezi svými přáteli své žáky? (odpovězte pouze v případě, že máte profil na sociální síti).

- Ano Ne

10. Jsou ve vaší škole stanoveny normy (pravidla), které souvisejí s prevencí rizikového chování na internetu?

- Ano Ne

11. Máte v normách školy (např. školním řádu) nastavena pravidla spojená s používáním mobilních telefonů v průběhu vyučování?

- Ano Ne

12. Zúčastnil jste se školení, kurzu, semináře či jiné edukační akce v rámci prevence negativních komunikačních jevů v prostředí internetu?

- Ano Ne

13. Setkal jste se někdy s tím, že by vás někdo ve školním prostředí natáčel/fotografoval bez vašeho souhlasu?

- Ano Ne

14. Vaše pohlaví:

- Muž Žena

15. Váš věk:

16. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe v letech?

17. Na kterém typu školy učíte?

ZŠ

SŠ

Pokud máte nějaké připomínky týkající se dotazníku, vyjádřete je prosím níže:

Mnohokrát děkujeme za Váš čas strávený vyplněním dotazníku. Velice si ceníme vaší ochoty zapojit se do výzkumného šetření.